

KS. GRZEGORZ ADAMIAK ^{a,®}

 0000-0001-9383-2583

^a Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku,
ul. Prymasa Stanisława Karnkowskiego 3, 87-800 Włocławek, PL

[®] GAdamiak5@WP.PL

ZAANGAŻOWANIE BISKUPÓW WŁOCŁAWSKICH W REALIZACJĘ MANDATU MISYJNEGO KOŚCIOŁA W LATACH 1918–2021

Słowa kluczowe: animacja misyjna, biskupi włocławscy, diecezja włocławska, misje *ad gentes*, Papieskie Dzieła Misyjne.

Streszczenie: Artykuł przedstawia obecność animacji misyjnej w diecezji włocławskiej w ciągu ostatnich stu lat. Ukazuje ją z perspektywy zaangażowania misyjnego biskupów diecezjalnych i pomocniczych diecezji włocławskiej w tym okresie. Stanowi to zarazem przybliżenie części historii tego Kościoła lokalnego, jaką jest wypełnianie mandatu misyjnego. Autor ukazuje, że hierarchowie Kościoła włocławskiego byli zainteresowani i zaangażowani w animację misyjną duchowieństwa i wiernych powierzonych swej pasterskiej trosce. W okresie przedwojennym aktywnie pracowali na rzecz tworzenia i umacniania struktur Papieskich Dzieł Misyjnych i realizacji ich celów. Także po II wojnie światowej, mimo obiektywnych trudności, przywiązywali wagę do umisyjnienia swojej diecezji. Przejawiało się to w powoływaniu odpowiednich gremiów, propagowaniu idei misyjnej, osobistym przykładzie nauczania misyjnego, oraz we wspieraniu powołań misyjnych i kontaktach z terenami misyjnymi. Przykład pasterskiego zaangażowania w realizację idei misyjnej animował ten sektor duszpasterstwa i rzutował na misyjną świadomość i aktywność duchowieństwa i wiernych świeckich.

KS DR. GRZEGORZ ADAMIAK (1977–). Kapłan (2002) diecezji płockiej; mgr (teologia, 2002, UKSW, Warszawa); mgr lic. nauk teologicznych (t. praktyczna, 2006, UKSW, Warszawa); dr nauk teologicznych (misjologia, 2018, UKSW, Warszawa).

Współczesne rozumienie dzieła misyjnego czyni w pierwszym rzędzie odpowiedzialnymi za kształtowanie misyjnego oblicza Kościoła biskupów. To oni, począwszy od biskupa Rzymu, wytyczają kierunek misyjnego zaangażowania zarządzanych przez siebie Kościołów. Owoce wysiłków w tej dziedzinie są tym większe, im bardziej sprawa misji jest przeżywana przez nich osobiście i wspierana osobistym zaangażowaniem. To biskupi jako pierwsi mają zabiegać o wewnętrzną samowystarczalność i dojrzałość powierzonych sobie Kościołów lokalnych oraz ich misyjną aktywność. Pomocą w animacji misyjnej, podobnie jak w innych dziedzinach życia diecezjalnego, służą im wyznaczeni księża, instytucje i struktury służące dziełu misyjnemu¹.

Prezentowany tekst ukazuje wysiłki i zaangażowanie kolejnych wrocławskich biskupów diecezjalnych i pomocniczych w realizacji dzieła misyjnego przez diecezję wrocławską od odzyskania przez Polskę niepodległości do 2021 roku. Działalność misyjna stanowi bardzo ważny element historii każdego Kościoła lokalnego, warto więc odnotować ją w kontekście jubileuszu diecezji wrocławskiej. Nie stanowi on całościowej prezentacji misyjnego zaangażowania diecezji w tym okresie, ale ukazuje rozumienie, zaangażowanie i organizację pracy misyjnej w diecezji wrocławskiej w działalności i nauczaniu kolejnych biskupów wrocławskich i ich biskupów pomocniczych w latach 1918–2021. Jest próbą przybliżenia jednego z elementów eklezjalnej żywotności wrocławskiego Kościoła lokalnego w ciągu ostatnich dziesięcioleci. Ukazuje misyjne zaangażowanie i osobiste świadectwo rozumienia i przeżywania misyjnej natury Kościoła ostatnich dziewięciu biskupów diecezjalnych i ich biskupów pomocniczych. Artykuł bazuje na fragmentach przygotowywanej monografii dotyczącej tej tematyki.

1. Działalność misyjna biskupa Stanisława Kazimierza Zdzitowieckiego

Biskupem administrującym diecezją wrocławską w czasie organizacji struktur pracy misyjnej w odrodzonej Polsce był bp Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki².

¹ Zob. DM, n. 19–20; 30; RMis, n. 63–64; X. Seumo is, *Kościoły partykularne*, w: *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 176–180; J. Wosiński, *Odpowiedzialność misyjna całego Kościoła*, AtK, 72(1969), z. 360, s. 46–50; J.M. Goibur u Lopetegui, *Duch misyjny. Vademecum*, Warszawa 1991, s. 150–151.

² Urodził się 12 lutego 1854 r. w Barczkowicach koło Piotrkowa Trybunalskiego, w rodzinie ziemiańskiej. Święcenia kapłańskie otrzymał 22 lipca 1877 r. Pracował jako wikariusz w kilku parafiach warszawskich, a następnie odbył studia w Rzymie, gdzie w 1882 r. uzyskał doktorat z prawa. Po powrocie do kraju przez 18 lat pracował u boku ordynariusza diecezji

W 1922 r. bp Zdzitowiecki dwukrotnie apelował do duchowieństwa diecezji w sprawie organizowania w parafiach Kół Towarzystwa Misyjnego. Wyrażał głębokie przeświadczenie, że sprawa misyjna, prawdziwie Boża i apostołska powinna być należycie zrozumiana i przyjęta najpierw przez duchowieństwo. Zapowiadał również dalsze wysiłki organizacyjne w celu zakładania kół parafialnych towarzystwa i powołania diecezjalnej rady dla koordynacji prac misyjnych. Biskup włocławski zalecał duchownym częste nawiązywanie do tematyki misyjnej, poruszania jej w ramach kazań i katechezy. Proponował popularyzowanie tematyki misyjnej podczas spotkań grup parafialnych, w ramach zebrań różnych stowarzyszeń działających w parafiach. Kładąc nacisk na animację misyjną bp Zdzitowiecki wskazywał na korzyści duchowe, które wynikają z niej dla wszystkich wierzących. Podkreślał także, iż stanowi ona jedną z form posłuszeństwa i jedności z Ojcem świętym. Pracę na rzecz misji umieszczał na liście obowiązków narodowych i duszpasterskich³.

W październiku 1922 r. bp Zdzitowiecki przypominał o obowiązku zakładania kół parafialnych Towarzystwa Misyjnego. Wyrażał nadzieję, że zaangażują się w to dzieło wszyscy kapłani, a w diecezji nie będzie ani jednej parafii, w której nie powstałoby koło misyjne. Informował też, że za koordynację wszelkich spraw misyjnych w diecezji odpowiedzialny był

sandomierskiej, bp. A. Sotkiewicza. W 1902 r. został mianowany biskupem kujawsko-kaliskim. Świecenią biskupie przyjął w Petersburgu 23 listopada 1902 r. z rąk biskupa płockiego Jerzego Szembeka. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości uczestniczył w reorganizacji polskiej administracji kościelnej. Dwukrotnie dokonał wizytacji pasterskiej wszystkich parafii diecezji. Utworzył około 50 nowych parafii, poświęcił ponad 80 nowych, przebudowanych lub wyremontowanych kościołów. W 1908 r. utworzył niższe seminarium duchowne, późniejsze Liceum im. Piusa X. Dużą wagę przywiązywał do prowadzenia rekolekcji i misji parafialnych oraz podniesienia stanu edukacji religijnej, podkreślając potrzebę współpracy rodziny, Kościoła i szkoły. Ważnym wymiarem działalności bp. Zdzitowieckiego była troska o sprawy społeczne. Obligował duchownych do zajmowania się szerzeniem oświaty i skupiania życia kulturalnego wokół parafii. Troszczył się o najbiedniejsze warstwy społeczeństwa, szczególnie podczas trwających konfliktów zbrojnych. Promował tworzenie domów opieki parafialnej, ochronek, domów sierot i bezdomnych. W 1916 r. założył gimnazjum biskupie im. ks. J. Długosza, oddając na ten cel część pałacu biskupiego. Popierał także ruch wydawniczy we Włocławku. W 1907 r. powołał do istnienia Drukarnię Diecezjalną. Spośród 16 powstałych wówczas czasopism niektóre zyskały uznanie także poza Włocławkiem, jak np. „Ateneum Kapłańskie”. Zmarł 11 lutego 1927 r., w przeddzień swoich 73 urodzin. Zob. W. Frątczak, *Zdzitowiecki Stanisław Kazimierz*, w: WISb, t. 1, Włocławek 2004, s. 186–188; J. Dębiński, *Duchowieństwo rzymskokatolickie diecezji włocławskiej w latach 1918–1939*, Toruń 2010, s. 209–217; tenże, *Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki (1854–1927) biskup włocławski*, AtK, 140(2003), z. 564, s. 309–319.

³ Zob. S. Zdzitowiecki, *Popieranie Towarzystwa Misyjnego*, KDWi, 16(1922), nr 7–9, s. 271–272.

wówczas biskup pomocniczy Wojciech Owczarek, który został mianowany Dyrektorem Diecezjalnym Związku Misyjnego⁴.

Zagadnienia misyjne, w tym m.in. organizacja centrali diecezjalnej Towarzystwa Misyjnego i rozwój jego struktur w diecezji, znalazły się w programie zjazdu księży dziekanów z 23–24 kwietnia 1924 r. W trakcie obrad uczestnicy wysłuchali wykładu ks. Stefana Kulińskiego zatytułowanego „Towarzystwo misyjne i co należy czynić dla jego rozwoju”. Był on punktem wyjścia dla późniejszej dyskusji⁵. Również w roku następnym tematyka duszpasterstwa misyjnego, a dokładniej sprawa animacji Towarzystwa Misyjnego i Związku Misyjnego Duchowieństwa (ZMD) była obecna podczas spotkania biskupa ordynariusza z księżmi dziekanami. Poświęcono jej referat i uczyniono przedmiotem ożywionej dyskusji uczestników spotkania⁶. Problem akcji misyjnej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem zakładania kół misyjnych wśród dzieci, był przedmiotem dyskusji także podczas zjazdu księży dziekanów w kwietniu 1926 roku⁷.

W styczniu 1924 r. bp Zdzitowiecki informował o powołaniu do istnienia Rady Diecezjalnej Towarzystwa Misyjnego, w skład której weszli ks. Stefan Kuliński jako przewodniczący, ks. Henryk Kaczorowski (skarbnik) i ks. Jacek Pomianowski (sekretarz). W swoim słowie biskup ordynariusz wyrażał zaniepokojenie, że sprawozdania z poszczególnych parafii pomijają często problematykę misyjną (ilość kół, odbytych spotkań, prenumerowanych czasopism). Zachęcał także księży dziekanów, by ci propagowali działalność Towarzystwa Misyjnego, wskazując między innymi na duchowe korzyści wynikające z przynależności do niego⁸.

Można więc śmiało stwierdzić, że troska o organizację misyjnych struktur duszpasterskich była bliska bp. Stanisławowi Zdzitowieckiemu.

⁴ Zob. tenże, *Zakładanie kół parafialnych Towarzystwa Misyjnego*, KDWi, 16(1922), nr 10, s. 370.

⁵ Zob. tenże, *Tematy na Konferencję Ks. Dziekanów i delegatów*, KDWi, 18(1924), nr 1, s. 49–50; nr 3, s. 105–106; *Protokół zjazdu X.X. Dziekanów i Delegatów diecezji kujawsko-kaliskiej odbyty w dniach 23–24 kwietnia 1924 roku*, KDWi, 18(1924), nr 5, s. 217; 222.

⁶ Zob. *Konferencja Ks. Ks. Dziekanów*, KDWi, 19(1925), nr 2, s. 62; *Zjazd Ks. Ks. Dziekanów i Delegatów Diecezji Włocławskiej odbyty dnia 15 i 16 kwietnia 1925 we Włocławku*, KDWi, 19(1925), nr 5, s. 192–193.

⁷ Zob. S. Kuliński, E. Goc, J. Sowiński, *Protokół Zjazdu Księży Dziekanów i Delegatów diecezji włocławskiej odbytego w dniach 13 i 14 kwietnia 1926 roku*, KDWi, 20(1926), nr 5, s. 161.

⁸ Zob. S. Zdzitowiecki, *Organizacja Towarzystwa Misyjnego w diecezji*, KDWi, 18(1924), nr 1, s. 15–16.

Mając na uwadze niezwykle burzliwy i wymagający czas pierwszych lat niepodległości Polski i liczne problemy, które on generował, zmiany administracyjne diecezji, ówczesny pasterz Kościoła wrocławskiego poświęcał należytą uwagę sprawom misyjnym. Odczytywał i realizował kierunek wyznaczany przez polski episkopat w dziedzinie animacji misyjnej, która *nota bene* nabierała wówczas w Polsce konkretnego kształtu. Angażował swój biskupi autorytet w promowanie ducha otwartości i ofiarności dla dzieła misyjnego. Umieścił sprawy misyjne pośród innych form duszpaństwa i uczynił z nich przedmiot spotkań ogólnodiecezjalnych w ramach konferencji diekańskich. Apelowal do duchowieństwa o zaangażowanie się w działalność misyjną, podkreślał duchowe korzyści z tego płynące, zorganizował grono księży, którzy w jego imieniu mieli prowadzić i koordynować dalszą pracę misyjną w diecezji wrocławskiej.

2. Organizacja animacji misyjnej w posłudze biskupa Władysława Pawła Krynickiego

Następcą bp. Zdzitowieckiego został bp Władysław Paweł Krynicki⁹. Jeszcze jako wikariusz kapitulny, sprawujący już faktycznie władzę w diecezji, bp Władysław Krynicki apelował i zalecał większe zaangażowanie

⁹ Urodził się 28 czerwca 1861 r. we Wrocławku w rodzinie robotniczej. Po ukończeniu szkoły średniej wstąpił do seminarium duchownego we Wrocławku. W latach 1882–1886 studiował w Akademii Duchownej w Petersburgu. Po przyjęciu święceń kapłańskich (1885) i ukończeniu studiów w 1886 r. wrócił do kraju. Pracował jako wikariusz w katedrze wrocławskiej, nauczyciel religii oraz profesor seminarium. W 1910 r. wszedł w skład kapituły katedralnej, a 10 listopada 1918 r. przyjął we Wrocławku sakrę biskupią. Biskup Krynicki jako wikariusz generalny przebywał w Częstochowie. Pełnił również obowiązki oficjała sądu biskupiego oraz wizytatora zgromadzeń zakonnych. W 1927 r., po śmierci bp. Stanisława Zdzitowieckiego, został wybrany przez kapitułę katedralną na wikariusza kapitulnego i administratora diecezji wrocławskiej. Jako biskup diecezjalny objął rządy w diecezji 24 grudnia 1927 r. Propagował w diecezji Ligę Katolicką, której celem było pogłębienie świadomości religijnej wiernych i wprowadzenie ducha Ewangelii w życie narodu. Dużą troską otaczał szkolnictwo. W 1927 r. dzięki jego staraniom wrocławskie seminarium duchowne zostało uznane przez władze państwowe za szkołę wyższą. Wzywał również do utrzymywania stałej więzi z polskimi emigrantami, którzy wyjeżdżali na Zachód w celach zarobkowych. Na uwagę zasługuje również jego twórczość naukowa. Przypadła ona głównie na czas, gdy w latach 1886–1918 był profesorem seminarium duchownego we Wrocławku. W tym czasie ukazało się wiele jego prac z dziedziny kaznodziejstwa, historii Kościoła, ascetyki i prawa kanonicznego. Jego dorobek publicystyczny liczy ponad 100 tytułów. Na szczególną uwagę zasługuje podręcznik do historii Kościoła. W niespełna rok po objęciu władzy w diecezji ciężko zachorował i po krótkiej chorobie zmarł 7 grudnia 1928 r. w Otwocku. Został pochowany w krypcie biskupów wrocławskich w katedrze wrocławskiej. Zob. W. Kujawski, *Krynicki Władysław Paweł*, w: *WiSb* t. 6, Wrocław 2011, s. 67–69; B. Kawczyński, *Krynicki Władysław Paweł*, *SPTK*, t. 6, s. 227–231; Dębiński, *Duchowieństwo rzymskokatolickie*, s. 217–221.

duchowieństwa diecezji włocławskiej w działalność ZMD. Popierając odezwę bp. W. Owczarka wskazywał na duszpasterstwo misyjne jako istotny element pracy w poszczególnych parafiach. Misje i wspieranie wszelkich inicjatyw misyjnych określał jako „zbożną” ideę, którą każdy kapłan powinien przyjmować i praktykować osobiście oraz propagować w swojej wspólnocie parafialnej. W sposób szczególny zwracał uwagę na przynależność i zaangażowanie księży w prace ZMD. Organizację tę wskazywał jako duszę wszelkiej działalności misyjnej. Zadanie promowania animacji misyjnej, wdrażania w nią duchownych w poszczególnych placówkach duszpasterskich polecał uwadze księży dziekanów, którzy powinni w swoich dekanatach, przy wszelkich możliwych okazjach nawiązywać do działalności misyjnej i wspierania wysiłków Kościoła powszechnego w tej dziedzinie. Zadaniem dziekanów było również uwzględnianie i referowanie postępów prac misyjnych w sprawozdaniach przedkładanych do kurii diecezjalnej¹⁰.

3. Biskup Karol Mieczysław Radoński i jego zaangażowanie w działalność misyjną Kościoła

W 1929 r. rządy w diecezji włocławskiej objął bp Karol Mieczysław Radoński¹¹.

¹⁰ Zob. W. Krynicki, *W sprawie Związku Misyjnego Kleru*, KDWł, 21(1927), nr 3, s. 69.

¹¹ Urodził się 7 października 1883 r. w wielkopolskiej, ziemiańskiej rodzinie o tradycjach patriotycznych. Pierwsze klasy gimnazjalne ukończył w domu pod kierunkiem prywatnego nauczyciela. Następnie w latach 1899–1903 uczęszczał do gimnazjum w Poznaniu. W 1905 r. przerwał studia świeckie i wstąpił do Seminarium Duchownego w Poznaniu, po ukończeniu którego 14 lutego 1909 r. przyjął święcenia kapłańskie. Pracował jako wikariusz w parafiach Czerniejewo koło Gniezna oraz w dwóch parafiach poznańskich. W 1914 r. został mianowany administratorem w katedrze poznańskiej. Pełnił funkcję notariusza i sędziego sądu biskupiego w Poznaniu. Był redaktorem czasopism „Słowo Boże” i „Przewodnik Katolicki” oraz proboszczem parafii św. Floriana w Poznaniu. W dniu 8 kwietnia 1927 r. został mianowany biskupem pomocniczym archidiecezji poznańskiej, a po śmierci biskupa włocławskiego W. Krynickiego w kwietniu 1929 r. został mianowany biskupem diecezjalnym we Włocławku. W historii diecezji zapisał się jako dobry administrator, kaznodzieja i działacz społeczny. W 1931 r. dokonał nowego podziału administracyjnego diecezji. Erygował osiem nowych parafii; za jego rządów powstało w diecezji 68 kościołów i kaplic. Zorganizował trzy Kongresy Eucharystyczne w diecezji włocławskiej. Propagował działalność społeczną i kulturalną, był założycielem Akcji Katolickiej, angażował się i popierał działalność związków zawodowych o charakterze chrześcijańskim. W 1938 r. powołał do istnienia Instytut Wyższej Kultury Religijnej. We wrześniu 1939 r. wyjechał z Włocławka i przekroczył granicę Polski. Przebywał w Rumunii, na Węgrzech i ostatecznie dotarł do Jerozolimy, gdzie posługiwał żołnierzom Brygady Karpackiej i polskim uchodźcom. W czerwcu 1942 r. został powołany do Rady Narodowej w Londynie jako przedstawiciel Episkopatu Polski. Angażował się w działalność emigra-

Jako ordynariusz diecezji wrocławskiej bp Radoński mobilizował duchowieństwo do zaangażowania w sprawy misyjne i prowadzenie w parafiach duszpasterstwa misyjnego. W sierpniu 1931 r. przywołując postaci kolejnych papieży i ich wysiłki na rzecz dzieła misyjnego Kościoła, ukazywał je jako ciągle aktualne zadanie. Jako pierwszych, którzy mają naśladować papieskie zaangażowanie i być promotorami działań misyjnych, wymienia on właśnie kapłanów. To od stopnia ich zaangażowania w prace stowarzyszeń misyjnych, uczynienia idei misyjnej częścią osobistej duchowości zależy poziom aktywności parafii w tej dziedzinie – przekonywał bp Radoński. Mając to na uwadze, uwzględniając różny stopień zaangażowania w ten rodzaj duszpasterstwa, zalecał, by duchowieństwo diecezji zakładało parafialne grupy misyjne. Dopuszczał, by były to grupy o charakterze misyjnym w ramach istniejących już w parafiach innych grup formacyjnych. Sukcesy i owoce misyjnych stowarzyszeń w poszczególnych parafiach wiązał z postawą i osobistym zaangażowaniem duszpasterza. Zapowiadał także weryfikację postępu prac misyjnych w poszczególnych parafiach. Potrzebę prowadzenia duszpasterstwa misyjnego argumentował również owocami, jakie przynosi ono dla parafii, która potrafi i włącza się we wspieranie działalności misyjnej Kościoła. Gorliwość w tej dziedzinie służy nie tylko Kościołom na terenach misyjnych, ale i lokalnym Kościołom, które potrafią wielkodusznie angażować się w to piękne dzieło¹².

O zakładaniu dzieł misyjnych oraz trwałej i systematycznej opiece nad nimi przypominał również w lutym następnego roku. Akcja misyjna w parafii, w myśl słów biskupa ordynariusza, jest sposobnością do rozpalenia ducha apostołskiego wszystkich wiernych. Kazania misyjne, referaty poświęcone pracy ewangelizacyjnej zawsze są, zdaniem hierarchy, chętnie słuchane i skłaniają do hojności na rzecz dzieła misyjnego. Zaangażowanie i gorliwość na arenie misyjnej przynosi zawsze pogłębienie wiary i owoce duchowe dla parafii, która potrafi być hojna i zaangażowana misyjnie. W dalszej części odezwy bp Radoński wskazywał na poszczególne dzieła

cyjnych instytucji kulturalnych i naukowych, informował opinię publiczną o prześladowaniach Kościoła w Polsce oraz eksterminacji Żydów. Po wojnie wrócił do Wrocławka i organizował pracę duszpasterską w diecezji. Sprzeciwiał się nowemu układowi sił politycznych w Polsce, stąd władze komunistyczne planowały jego aresztowanie i proces. Zmarł 16 marca 1951 r. we Wrocławku. Zob. J. Dębiński, *Radoński Karol Mieczysław*, w: WłSB, t. 2, Wrocławek 2005, s. 150–152; tenże, *Duchowieństwo rzymskokatolickie*, s. 221–226.

¹² Zob. K.M. Radoński, *O zakładaniu organizacji misyjnych*, KDWi, 25(1931), nr 7–8, s. 238–239.

misyjne jako przydatne narzędzia aktywizacji wiernych i wychodzenia naprzeciw różnorodnym potrzebom misyjnym. Z troską i niepokojem dzielił się również spostrzeżeniem, iż diecezja wrocławska zajmowała raczej niechlubne, końcowe miejsca w statystykach zaangażowania misyjnego, choć widoczne było również nieznaczne ożywienie na tym polu. Tym niemniej ordynariusz diecezji wrocławskiej wyraźnie wskazywał na potrzebę większego zainteresowania i zaangażowania poszczególnych placówek duszpasterskich w animację misyjną¹³.

W 1932 r. bp Radoński polecał uwadze księży planowany ogólnokrajowy zjazd ZMD i zachęcał do licznego w nim udziału¹⁴. Do licznego udziału i zainteresowania zjazdem ZMD wzywał swych księży także w 1938 r., przed drugim ogólnopolskim zjazdem członków tego stowarzyszenia misyjnego¹⁵. Ordynariusz diecezji wrocławskiej zachęcał również duchownych i świeckich do licznego udziału w kongresie z okazji 10-lecia istnienia Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary (PDRW) w Polsce, który miał miejsce w Poznaniu 13–14 września 1938 roku¹⁶.

Wielokrotnie przypominał również i apelował o sumienne organizowanie w parafiach obchodów Dnia Misyjnego, zwracając uwagę, iż jest to dzień modlitwy w intencji misji, rozpowszechniania informacji dotyczącej dzieła misyjnego Kościoła oraz okazja dla pozyskiwania wsparcia materialnego dla misjonarzy. Podkreślał doniosłość idei misyjnej i odpowiedzialność za jej realizację każdego wierzącego. Zobowiązywał duchownych, by właściwie przygotowali obchody tego dnia w swoich wspólnotach, między innymi przez wcześniejszą informację dotyczącą charakteru i celu dnia misyjnego. Polecał również organizowanie w tym dniu okolicznościowych akademii popularyzujących i przybliżających wiernym misyjne zaangażowanie Kościoła. Wskazywał także na obowiązek zbiórki ofiar pieniężnych na cele misyjne w tym dniu oraz w święto Trzech Króli¹⁷.

¹³ Zob. tenże, *Papieskie Dzieła Misyjne*, KDWi, 26(1932), nr 2, s. 42.

¹⁴ Zob. tenże, *Ogólnokrajowy Zjazd Związku Misyjnego Duchowieństwa*, KDWi, 26(1932), nr 5, s. 158.

¹⁵ Zob. tenże, *Krajowy Kongres Związku Misyjnego Duchowieństwa*, KDWi, 31(1937), nr 12, s. 338–339.

¹⁶ Zob. tenże, *Ogólnopolski Kongres Misyjny w Poznaniu 10-lecie oficjalnego istnienia PDRW*, KDWi, 32(1938), nr 8, s. 214–215.

¹⁷ Zob. tenże, *Dzień misyjny*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 232; tenże, *Tacki na misje*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 232; tenże, *Dzień misyjny*, KDWi, 27(1933), nr 10, s. 282; tenże, *Niedziela Misyjna*, KDWi, 28(1934), nr 10, s. 229; tenże, *Dzień misyjny*, KDWi, 29(1935),

Wzmożoną aktywność bp. Radońskiego na rzecz organizacji działań misyjnych w diecezji widzimy latem 1932 r. W związku z planowanym zjazdem krajowym ZMD biskup włocławski zachęcał księży do zainteresowania się tym wydarzeniem i wyrażał ubolewanie, że udział w tym spotkaniu nie spotkał się z należyty i wystarczającym odzewem ze strony duchowieństwa diecezji włocławskiej. Mocą biskupiego autorytetu polecał tę sprawę uwadze duchowieństwa swej diecezji¹⁸.

W tym samym czasie bp Radoński polecał również zakładanie kół misyjnych w szkołach. W myśl tych zaleceń księży prefekci mieli na terenie placówek szkolnych propagować i animować działalność misyjną wśród dzieci i młodzieży. Narzędziami tej animacji miały być Dzieło Świętego Dzieciństwa i Papieskie Dzieło Rozkrzewiania Wiary, które miały być zakładane i prowadzone we wszystkich szkołach. Podobnie też w parafiach, we wszystkich stowarzyszeniach i bractwach religijnych miały być powoływane do istnienia sekcje misyjne¹⁹. Dla ożywienia animacji misyjnej biskup ordynariusz wskazał również kilka konkretnych pozycji książkowych, stanowiących pomocne materiały formacyjne dla księży w ich pracy z grupami misyjnymi²⁰.

Pomimo tej troski i zaangażowania wyniki prac misyjnych nie były zadowalające, stąd ordynariusz musiał przypominać i mobilizować duszpasterzy do większej sumienności i systematyczności w dziele animacji misyjnej w diecezji. Jesienią 1937 r. bp Radoński wzywał księży do terminowego dostarczania sprawozdań z prac misyjnych w parafiach. Podkreślał potrzebę ich dostarczania ale również ich zawartość, która nie może ograniczać się do zdawkowych i pobieżnych podsumowań. Dbalność o sumienność w sprawozdaniach miała być szczególnym zadaniem dekanalnych referentów misyjnych²¹.

nr 10, s. 242–243; *Tacka misyjna na uroczystość Trzech Króli*, KDWi, 29(1935), nr 12, s. 305; K.M. Radoński, *Niedziela Misyjna*, KDWi, 30(1936), nr 10, s. 234–235; tenże, *Tacka misyjna na uroczystość Trzech Króli*, KDWi, 30(1936), nr 12, s. 302; tenże, *Tydzień Miłosierdzia i Dzień Misyjny*, KDWi, 31(1937), nr 10, s. 277; *Tacka misyjna w święto Trzech Króli*, KDWi, 31(1937), nr 12, s. 338; K.M. Radoński, *Niedziela Misyjna*, KDWi, 32(1938), nr 9, s. 252; *Tacka misyjna w święto Trzech Króli*, KDWi, 32(1938), nr 12, s. 350.

¹⁸ Zob. K.M. Radoński, *Zjazd członków Związku Misyjnego Kleru (Unio Cleri)*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 233.

¹⁹ Zob. tenże, *Dzieła Misyjne w szkołach i stowarzyszeniach religijnych*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 232.

²⁰ Zob. tenże, *Polecenie wydawnictw misyjnych*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 233–234.

²¹ Zob. tenże, *Sprawozdania z działalności dzieł misyjnych*, KDWi, 31(1937), nr 11, s. 310.

Referenci misyjni odpowiedzialni za misyjną pracę w dekanatach mieli być powoływani spośród księży, którzy prowadzili w swych parafiach grupy duszpasterstwa misyjnego. Byli oni zobowiązani do osobistego zaangażowania się w popularyzację pomocy dziełu misyjnego i wykorzystywania ku temu różnych spotkań duchowieństwa w dekanatach. Apostolska funkcja referentów misyjnych wobec duchowieństwa dekanalnego oraz ich zadania dla animacji dzieła misyjnego zostały przypomniane jeszcze raz w połowie 1939 roku²².

Jako ordynariusz diecezji wrocławskiej bp Karol Radoński poświęcał więc swoją uwagę również sprawie misji i organizacji w diecezji ich duchowego i materialnego zaplecza. Mobilizował księży do troski o stowarzyszenia misyjne w parafiach, zachęcał do systematycznej i pogłębionej pracy w parafialnych grupach misyjnych, przypominał i zapraszał do udziału w ogólnopolskich spotkaniach Papieskich Dzieł Misyjnych.

Po zakończeniu II wojny światowej przypomniał o potrzebie ciągłego misyjnego zaangażowania księży. W dniu 10 lutego 1949 r. bp Radoński odwołując się do zarządzeń bp. Tadeusza Pawła Zakrzewskiego, wystosował specjalną odezwę. Wskazywał w niej najpierw na przedwojenne tradycje duchowieństwa wrocławskiego, które gremialnie należało do ZMD i uczestniczyło w jego pracach. Nawiązując do tego zaangażowania, polecał wstępowanie księży diecezjalnych i zakonnych w szeregi odradzającego się wówczas w Polsce dzieła misyjnego duchowieństwa. Określał jednocześnie wysokość składki członkowskiej w wysokości 400 zł za ostatnie cztery lata²³.

Tematyka duszpasterstwa misyjnego była obecna także podczas konferencji księży dziekanów 9 września 1964 r. Omawiano wówczas organizację obchodów Niedzieli Misyjnej w poszczególnych parafiach diecezji²⁴. Celem Dnia Misyjnego było zainteresowanie i zaangażowanie wiernych sprawą upowszechnienia Kościoła. Dla kapłanów przestrzenią misyjnego zaangażowania miała być Papieska Unia Misyjna Duchowieństwa. Jako środki duszpasterskie wskazywano zapoznanie z właściwym rozumieniem dzieła misyjnego, podanie aktualnych informacji misyjnych oraz zapoznanie z praktycznymi formami wspierania misji. Wśród

²² Zob. tenże, *Niedziela Misyjna*, s. 235; *Przypomnienie w sprawie najbliższych prac Księży Referentów*, KDWi, 30(1931), nr 6–7, s. 203; *Księża referenci*, KDWi, 31(1937), nr 12, s. 346; *O zadaniu księży referentów misyjnych*, KDWi, 33(1939), nr 6, s. 184.

²³ Zob. K.M. Radoński, *Związek Misyjny Kleru*, KDWi, 43(1949), nr 2, s. 39.

²⁴ Zob. K. Małecki, *Z konferencji księży dziekanów*, KDWi, 58(1964), nr 11–12, s. 270.

wskazówek dla organizacji obchodów Niedzieli Misyjnej wymieniano wcześniejszą informację o akcji misyjnej, przeprowadzenie okolicznościowych katechez, kazanie o tematyce misyjnej oraz zorganizowanie nabożeństwa misyjnego. Zwracano także uwagę na poinformowanie wiernych o możliwości uzyskania odpustów związanych z wspieraniem różnych akcji misyjnych²⁵.

4. Działalność misyjna biskupa Wojciecha Owczarka

W pracy na rzecz dzieła misyjnego zapisał się również przedwojenny biskup pomocniczy diecezji wrocławskiej Wojciech Owczarek²⁶.

Już w 1922 r. bp W. Owczarek został mianowany odpowiedzialnym za sprawy misyjne w diecezji jako Dyrektor Diecezjalny Związku Misyjnego²⁷. Latem 1924 r. jako Promotor Związku Misyjnego na diecezję kujawsko-kaliską zwrócił się z apelem do duchowieństwa diecezji, polecając wstępowanie w szeregi Związku Misyjnego Duchowieństwa. Wszystkim duchownym bp Owczarek polecał misyjną organizację księży, czyli ZMD, upatrując w nim skuteczne narzędzie dla wdrażania w działalność na rzecz misji także wiernych świeckich. To właśnie w kapłanach, którzy sami prenumerują pisma misyjne, poruszają tematykę misyjną w kaza-

²⁵ Zob. ArDWI,teczka: Kościół. Misje, Niedziela Misyjna (18 X 1964 r.).

²⁶ Urodził się 31 grudnia 1875 r. we wsi Łęg Baliński w rodzinie chłopskiej. Edukację rozpoczął w szkole w Spycimierzu i tajnej szkółce prowadzonej przez ks. Antoniego Kurowskiego. Kontynuował ją w progimnazjum w Sieradzu, w gimnazjum w Koninie i w Kaliszu. W 1892 r. wstąpił do seminarium duchownego we Wrocławku. Świecenia kapłańskie otrzymał 3 lipca 1896 r. W latach 1897–1901 kontynuował naukę w Akademii Duchownej w Petersburgu i tam uzyskał stopień magistra teologii. Po powrocie do kraju pracował jako wikariusz w Turku, a następnie był pracownikiem kurii biskupiej we Wrocławku. Był również sekretarzem bp. S. Zdzitowieckiego. Pełnił także funkcję notariusza sądu biskupiego, a od 1906 r. kanclerza kurii. We wrocławskim seminarium duchownym wykładał język łaciński. W 1906 r. został mianowany szambelanem papieskim, a 30 października 1912 r. kanonikiem gremialnym kapituły wrocławskiej. Był zaangażowany w opiekę nad tworzącym się tajnym zgromadzeniem zakonnym (Stowarzyszeniem Kobiet Wspólnej Pracy), które przekształciło się w Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi. Był autorem tekstów publikowanych w „Wiadomościach Pasterskich” i „Kronice Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” („Kronice Diecezji Wrocławskiej”). 29 lipca 1918 r. został mianowany biskupem pomocniczym we Wrocławku. Sakrę biskupią otrzymał 10 listopada 1918 r. Jako biskup pomocniczy pełnił też funkcję wikariusza generalnego i dziekana kapituły wrocławskiej. Ze swojego bogatego księgozbioru część pozycji przekazał bibliotece seminaryjnej we Wrocławku i Bibliotece Uniwersyteckiej KUL. Zmarł 30 września 1938 r., pochowany został w katedrze wrocławskiej. Zob. L. Jędrzejczak, *Owczarek Wojciech Stanisław*, w: WISB t. 2, Wrocław 2005, s. 137–140; Dębiński, *Duchowieństwo rzymskokatolickie*, s. 226–228.

²⁷ Zob. Zdzitowiecki, *Zakładanie kół*, s. 370.

niach i konferencjach, zachęcając do ofiarności na rzecz dzieła misyjnego, upatrywał konieczny warunek powodzenia duszpasterstwa misyjnego w parafiach. Szerzenie idei misyjnej zalecał wprowadzać i sygnalizować w pracy istniejących już grup parafialnych. Wskazywał jednocześnie, by animacji misyjnej nie sprowadzać i nie ograniczać jedynie do pozyskiwania i przesyłania ofiar pieniężnych, ale mieć na uwadze głównie duchowe korzyści zaangażowania w szerzenie idei misyjnej. Z przytaczanej odezwy widać, że bp Owczarek widział w duszpasterstwie misyjnym sposób na ożywienie duszpasterstwa parafialnego i naukę wiernych odpowiedzialności za Kościół w wymiarze powszechnym²⁸.

Jesienią tego roku bp Owczarek wystosował pismo do duchowieństwa w sprawie ZMD. Odnotował najpierw fakt dużego zainteresowania księży tą organizacją i wyraził nadzieję, że w jej działalność włączą się wszyscy księża. Dla usprawnienia działalności ZMD w diecezji podał następnie wiadomości dotyczące przynależności do związku oraz zasady opłacania składek członkowskich. Dużo więcej miejsca poświęcił jednak celom i owocom przynależności do tej organizacji misyjnej. Należącym do związku kapłanom ma przyświecać cel zjednoczenia duchownych wokół spraw misyjnych, modlitwne wsparcie dzieła misyjnego, propagowanie wśród wiernych potrzeby i sposobów wspierania dzieła misyjnego i w końcu wspieranie go modlitwą i ofiarą. Ważną rolę odgrywała także promocja tematyki misyjnej, czasopism misyjnych zwana wówczas propagandą misyjną. Duchowni działający w ramach ZMD mieli zatem pracować na budzeniem nowych powołań misyjnych oraz formacją wiernych w duchu poświęcenia i włączania się w dzieło ewangelizacyjne Kościoła powszechnego²⁹.

Z tematem propagowania działalności stowarzyszeń misyjnych bp Owczarek powrócił na łamy pisma diecezjalnego wiosną 1927 r. Zalecał wówczas, by najmłodszych parafian włączać w prace Dzieła Świętego Dzieciństwa, co będzie stanowić przygotowanie do zaangażowania ich w działalność PDRW. Co ciekawe, zachęca, by w parafiach łączyć prace PDRW z pracami i formacją w ramach Towarzystwa Misyjnego. Główną jednak część apelu kieruje bezpośrednio do duchowieństwa diecezji. To właśnie księża powinni włączać tematykę misyjną w działalność istniejących już grup parafialnych, nawiązywać do niej podczas nauczania i nabożeństw. Duchowni powinni dążyć do tego, by stowa-

²⁸ Zob. W. Owczarek, *Zalecenie Związku Misyjnego*, KDWi, 18(1924), nr 8–9, s. 375.

²⁹ Zob. tenże, *O Związku Misyjnym Kleru*, KDWi, 18(1924), nr 11, s. 524–525.

rzyszenia misyjne obecne były w każdej parafii i szkole. Powinni oni swoim zaangażowaniem i poświęceniem wskazywać wiernym potrzebę wrażliwości na sprawy misyjne. Zaangażowanie w sprawy ewangelizacji jest znakiem zrozumienia powszechności Kościoła i odpowiedzialności za rozwój cywilizacyjny narodów na terenach misyjnych oraz troski o ich zbawienie. Przynależności do stowarzyszeń misyjnych i zaangażowaniu w ich działalność powinna towarzyszyć świadomość współdziałania z całym Kościołem powszechnym. Wiernym, którzy świadczą miłosierdzie poprzez różnorodną pomoc misjom, sufragan wrocławski przypominał o owocach i łaskach, które otrzymują także oni sami³⁰. Z pisma wynika, że bp Owczarek postrzegał misje nie tylko w wymiarze zewnętrznym czy organizacyjnym, ale także w wymiarze nadprzyrodzonym, jako swoistą szkołę duchowości tak dla duchownych, jak i wiernych świeckich.

Na duchowy wymiar Dnia Misyjnego zwracał on uwagę także w odezwie z lata 1928 r. Przypominając o zbliżającej się Niedzieli Misyjnej (wówczas obchodzonej jeszcze w ostatnią niedzielę września), mówił o potrzebie przypomnienia o korzyściach duchowych wynikających z zaangażowania się w pomoc dziełu misyjnemu Kościoła. Owoce duchowe dla wiernych miały być zachętą do ofiarnego zaangażowania w pomoc dziełu ewangelizacyjnemu Kościoła. W przeżywaniu tego dnia istotną rolę odgrywają nabożeństwa, wspólna modlitwa w intencji misji, organizowane akademie i wieczory misyjne. Obchody Niedzieli Misyjnej powinny jednocześnie ożywiać lub zapoczątkować systematyczną pracę na rzecz misji w poszczególnych parafiach³¹.

O rozbudzenie wrażliwości na sprawy misyjne i zaangażowanie się duchownych i świeckich w prace stowarzyszeń misyjnych bp Owczarek apelował jeszcze raz w tym samym roku. Obok informacji dotyczących spraw organizacyjnych i finansowych podkreślał potrzebę większej gorliwości w zakładaniu i prowadzeniu grup misyjnych w parafiach. Wskazywał również, obok obowiązków wynikających z przynależności do nich, na korzyści i owoce duchowe takiego zaangażowania³².

Biskup Owczarek polecał sprawy misyjne uwadze duszpasterzy ponownie w grudniu 1929 r. Najpierw dziękował za dotychczasowe zaangażowanie

³⁰ Zob. tenże, *W sprawie Związku Misyjnego Kleru*, KDWi, 21(1927), nr 3, s. 67–69.

³¹ Zob. tenże, *Dzień modlitwy na intencję Dzieła Rozkrzewiania Wiary*, KDWi, 22(1928), nr 8–9, s. 140–141.

³² Zob. tenże, *Dzieła misyjne*, KDWi, 22(1928), nr 10, s. 162.

zowanie i działania na rzecz misji, polecając je dalszej odpowiedzialności księży. Stwierdzał następnie, że wrażliwość kapłana na sprawy misyjne jest znakiem jego autentycznej gorliwości i apostołskiego zapału. Ze-wnętrznym sprawdzianem tego stanu jest choćby aktywna przynależność do ZMD oraz propagowanie stowarzyszeń misyjnych wśród wiernych oraz obecność tych grup w parafiach i szkołach. Koniecznym wymogiem pracy na rzecz misji jest również angażowanie wiernych świeckich jako animatorów ruchu misyjnego w parafiach. W piśmie wskazywał ponadto na pomoc jaką w wymiarze organizacyjnym służy on sam i kuria biskupia³³. Świadczy to o dużym zaangażowaniu i odpowiedzialności, jaką za sprawy misyjne w diecezji brał na siebie ówczesny biskup pomocniczy.

Należy również wspomnieć o udziale bp. Owczarka w pracach władz krajowych ZMD. Jednym z jej przejawów były coroczne spotkania Rady Naczelnej tego gremium. Sufragan włocławski brał udział w tych spotkaniach, a raz nawet mu przewodniczył. Spotkanie to odbyło się w dniach 26–27 czerwca 1928 r. w Płocku. Pod nieobecność niedysponowanego bp. A.J. Nowowiejskiego, bp Owczarek przewodniczył najpierw nabożeństwu w kaplicy seminaryjnej, które rozpoczynało obrady, a następnie całemu spotkaniu. Biskup Owczarek prowadził obrady, a po ich zakończeniu zdał z nich relację bp. Nowowiejskiemu³⁴.

Biskup Wojciech Owczarek do 1931 r. stał na czele diecezjalnej rady do spraw misyjnych. Wykazał się wówczas dużą troską o organizację duszpasterstwa misyjnego w diecezji i jego uzasadnienia.

5. Biskup Antoni Pawłowski w służbie realizacji mandatu misyjnego przez Kościół włocławski

Każdy biskup jest dla swojego Kościoła diecezjalnego przykładem wrażliwości na dzieło ewangelizacji i organizatorem pracy misyjnej. Zaangażowanie w posoborowe ożywienie realizacji mandatu misyjnego widzimy również w działalności bp. Antoniego Pawłowskiego. Potwierdzeniem tego jest choćby jego specjalne słowo skierowane do duchowieństwa diecezji w związku z Tygodniem Misyjnym 1968 r. W odezwie tej biskup ordynariusz odwołuje się najpierw do orędzia papieskiego na Dzień Misyjny, które uwrażliwiała na potrzebę zaangażowania całego Kościoła w dzieło

³³ Zob. tenże, *Sprawy misyjne*, KDWi, 23(1929), nr 12, s. 224–225.

³⁴ Zob. *Zjazd Księżów Dyrektorów Związku Misyjnego Duchowieństwa w Polsce w Płocku w dniach 26 i 27 czerwca r.b.*, „Miesięcznik Pastorski Płocki”, 23(1928), nr 7, s. 193–196.

ewangelizacyjne. Dalej zauważa, iż zaangażowanie wiernych w Polsce nie może ograniczać się jedynie do wysłuchania apelu Ojca świętego. Szczególnie od kapłanów i ich osobistego zaangażowania w realizację mandatu misyjnego zależy animacja wszystkich wiernych. Pasterz diecezji, świadomy ówczesnych trudności i ograniczeń, zachęca jednak do rozpoznawania i odpowiedzi na powołanie misyjne. Wskazuje również na potrzebę i możliwość pracy misyjnej wiernych świeckich. Podkreśla także konieczność materialnego wspierania akcji misyjnej, czy to w postaci ofiar i paczek przesyłanych do placówek misyjnych, czy, w przypadku księży, mszy świętych ofiarowanych w intencjach misyjnych. Tego typu intencje mszalne, z których ofiary są przekazywane misjonarzom, sprawowane przez kapłanów w Polsce, stanowiły wyraz odpowiedzialności i wrażliwości misyjnej duchownych³⁵.

Słowo przypomnienia i zachęty skierowanej do diecezjan przez ordynariusza diecezji wrocławskiej stanowi wprowadzenie do orędzia papieża Pawła VI, które miało zostać odczytane we wszystkich kościołach diecezji w ramach kazania w niedzielę poprzedzającą Tydzień Misyjny 1968 roku³⁶.

W październiku 1968 r. bp A. Pawłowski apelował do zebranych księży dziekanów o gorliwe przygotowanie i godne zorganizowanie przez księży diecezji obchodów Tygodnia Misyjnego i Niedzieli Misyjnej³⁷.

6. Biskup Jan Zaręba i jego wysiłki w propagowaniu działalności misyjnej

Troskę o duszpasterstwo misyjne przejawiał również bp Jan Zaręba, zarządzający diecezją w latach 1968–1986.

W celu ożywienia i koordynacji działalności misyjnej na terenie diecezji 26 stycznia 1971 r. powołał do istnienia, na okres trzech lat, Komisję dla Spraw Misyjnych. W jej składzie znaleźli się: ks. Czesław Lewandowski (przewodniczący), ks. Marian Mielczarek i s. Serafina Kowalska. Komisja w tym składzie opracowała „Tymczasowe wytyczne działalności na rzecz misji” (6 II 1971) oraz „Wytyczne dla działalności na rzecz misji w diecezji wrocławskiej” (9 IX 1971). Natomiast w maju tego

³⁵ Zob. ArDWł,teczka: Kościół – Misje, A. Pawłowski, Słowo Biskupa Ordynariusza do kapłanów (6 VIII 1968).

³⁶ Zob. ArDWł,teczka: Kościół – Misje, A. Pawłowski, Zarządzenie z 6 VIII 1968 r.

³⁷ Zob. B. Cieślak, *Z konferencji księży dziekanów*, KDWł, 52(1969), nr 12, s. 271.

roku ks. C. Lewandowski przekazał duchowieństwu Włocławka i okolic sprawozdanie z działalności władz krajowych PDM³⁸.

W dokumencie z 6 lutego 1971 r. czytamy, że w odpowiedzi na wskazania i zalecenia Soboru Watykańskiego II diecezja włocławska włącza się aktywniej w animację misyjną. Realizacją tego zaangażowania mają być więc najpierw nabożeństwa misyjne organizowane we wszystkich parafiach diecezji. Wytyczne stanowiły, iż chodzi nie tyle o całkowicie nowe formy pobożności, ile o zasygnalizowanie tematyki misyjnej podczas nabożeństw już znanych i praktykowanych w parafiach. Tematyka misyjna, z uwzględnieniem budzenia powołań misyjnych i potrzeby materialnego wsparcia dla misjonarzy, miała być również obecna w katechezie. Zalecano także wpłacać wátky misyjne w nauki rekolekcyjne. W ramach organizacji materialnej pomocy misjom proponowano wystawianie w kościołach puszek na ofiary na rzecz misji lub organizowanie misyjnego „daru ołtarza”³⁹.

Drugi, obszerniejszy dokument, z września 1971 r. mówił najpierw o potrzebie budzenia ducha misyjnego wśród wiernych. Miało się to dokonywać w czasie katechezy oraz w trakcie nauczania homiletycznego. Istotnym wymiarem wsparcia dla dzieła misyjnego miała być również modlitwa w intencji misjonarzy i dzieła misyjnego Kościoła. Ożywieniu ducha modlitwy w intencji misji służyć miały również obchodzone w całym Kościele „dni misyjne”, ale również nabożeństwa misyjne oraz „parafialne dni misyjne”, do których organizowania usilnie zachęcano. Trzecim wymiarem zaangażowania wiernych w dzieło misyjne miało być pozyskiwanie środków materialnych. Obowiązek materialnego wspierania dzieła ewangelizacji dotyczył indywidualnie wszystkich kapłanów oraz poszczególne wspólnoty parafialne. Kapłani byli zobowiązani do wspierania dzieła misyjnego przez odprawianie misyjnych intencji mszy świętych⁴⁰.

W dniu 19 marca 1974 r. bp J. Zaręba powołał Komisję dla Spraw Misyjnych na nową, pięcioletnią kadencję. W jej skład weszli: bp C. Lewandowski (przewodniczący), ks. M. Mielczarek, ks. Zygmunt Zelczak i s. Serafina Kowalska. Podczas spotkania członków komisji z 27 września 1977 r. jej przewodniczący podkreślał znaczenie, jakie ma dla Kościoła lokalnego

³⁸ Zob. Archiwum Papieskich Dzieł Misyjnych w Warszawie (APDM), teczka: Diecezjalne Ośrodki PUMD. Sprawozdania dyrektorów, rok 1970–1971, C. Lewandowski, Sprawozdanie z działalności na rzecz misji w roku 1971, s. 1.

³⁹ Zob. tamże, C. Lewandowski, Tymczasowe wytyczne działalności na rzecz misji, 6 II 1971.

⁴⁰ Zob. tamże, C. Lewandowski, Wytyczne dla działalności na rzecz misji diecezji włocławskiej; toż, KDWi, 55(1972), nr 1–4, s. 86–89.

pomoc świadczona misjom. Zaprezentowane sprawozdanie wykazywało, iż idea misyjna znajdowała coraz większe zrozumienie w diecezji, co wyrażało się w duchowych i materialnych formach pomocy udzielanej dziełu misyjnemu Kościoła. Podkreślano również obecność animacji misyjnej w różnych obszarach duszpasterstwa diecezjalnego, m.in. w katechezie, duszpasterstwie ogólnym, w formacji seminarystycznej i zakonnej⁴¹.

W marcu 1979 r. skład komisji został odnowiony i poszerzony. Liczyła ona sześć osób: bp C. Lewandowski (przewodniczący), ks. Aleksander Maciejewski, ks. M. Mielczarek, ks. Z. Zelczak, ks. Grzegorz Zieliński i s. Serafina Kowalska⁴².

Skład komisji powołany 19 marca 1985 r. przedstawiał się następująco: bp C. Lewandowski (przewodniczący), ks. Zygmunt Zelczak, ks. Leonard Fic, ks. Ireneusz Werbiński, s. Gracjana Tysarczyk⁴³.

Przejawem zaangażowania bp. J. Zaręby w animację misyjną w diecezji wrocławskiej były również spotkania z biskupami z terenów misyjnych i obecność podczas posłań misjonarzy. Jesienią 1972 roku gościł w diecezji wrocławskiej bp Wilhelm Demarteau z Indonezji. Przybył do Polski wraz z prowincjałem Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny. Spotkał się najpierw z klerykami seminarium tego zgromadzenia w Kazimierzu Biskupim i udzielił święceń kapłańskich. Dnia 7 listopada gościł we Wrocławku, gdzie spotkał się z duchowieństwem i seminarzystami. Wizyta była okazją do zwrócenia uwagi na potrzebę pracy misyjnej i misyjności Kościoła⁴⁴.

W 1977 r. diecezję wrocławską i jej ordynariusza odwiedził bp Adolf Fürstenberg, ordynariusz diecezji Mbala w Zambii. Diecezja ta powstała w 1967 r., a jej ordynariusz przybył do Polski z nadzieją znalezienia kapłanów, którzy zechcieliby podjąć się pracy misyjnej w Afryce. Ewentualny wyjazd fideidonisty zyskał aprobatę bp. J. Zaręby⁴⁵.

Jednym z ważniejszych wydarzeń w tym czasie była także wizyta bp. Bernarda Agre, ordynariusza diecezji Man z Wybrzeża Kości Słoniowej. We Wrocławku gościł w dniach 12–13 września 1985 r., spotykając się z bp. J. Zarębą i seminarzystami dzielił się swoim doświadczeniem Kościoła⁴⁶.

⁴¹ Zob. *Obrady diecezjalnej Komisji dla Spraw Misyjnych diecezji wrocławskiej*, KDWł, 60(1977), nr 9–10, s. 218.

⁴² Zob. *Personalialia*, KDWł, 62(1979), nr 5–6, s. 123.

⁴³ Zob. *Personalialia*, KDWł, 68(1985), nr 3–4, s. 83.

⁴⁴ Zob. *Biskup z Indonezji we Wrocławku*, KDWł, 55(1972), nr 1–4, s. 94.

⁴⁵ Zob. *Biskup misyjny z Afryki we Wrocławku*, KDWł, 60(1977), nr 11–12, s. 288.

⁴⁶ Zob. *Z diecezji wrocławskiej*, „Ład Boży” (ŁB – Wrocławek), 1985, nr 25(8 XII), s. 7.

W dniu 14 maja 1970 r. miała miejsce uroczystość posłania misyjnego ks. Aleksandra Brandta. Z tej okazji we Włocławku gościli abp Emanuel Milingo i abp Adam Kozłowiecki oraz przedstawiciele Komisji Misyjnej KEP. Spotkanie to było okazją do zasygnalizowania potrzeby otwartości na misje i swego rodzaju katechezę misyjną. W tym dniu miały również miejsce centralne uroczystości pożegnania misjonarza. Odbyły się one we włocławskiej katedrze podczas uroczystej Mszy św., której przewodniczył abp E. Milingo⁴⁷.

W niedzielę, 31 sierpnia 1975 r., w katedrze włocławskiej miało miejsce uroczyste posłanie misyjne ks. Henryka Kowalskiego. Uroczystości przewodniczył ordynariusz diecezji włocławskiej, bp J. Zaręba, który wygłosił homilię, podkreślając potrzebę troski o powołania misyjne oraz modlitwy w intencji misji. Hierarcha poświęcił i wręczył misjonarzowi krzyż misyjny⁴⁸.

Dnia 28 września 1975 r. w Łądzie miało miejsce pożegnanie i posłanie misyjne misjonarzy salezjanów. Do pracy misyjnej w Boliwii, Brazylii, Chile i Kolumbii wyjeżdżało wówczas dwóch księży i siedmiu kleryków. Uroczystą Eucharystię sprawował inspektor salezjanów ks. Feliks Żołnowski, a homilię wygłosił ordynariusz włocławski bp J. Zaręba. W swoim słowie podkreślił on wielkie i zaszczytne zadanie, jakie wspólnota Kościoła stawia przed misjonarzami. Po homilii biskup ordynariusz poświęcił krzyże misyjne przyszłych misjonarzy, wskazując, by utwierdzały w wierze, pomnażały dobre czyny, pocieszały, strzegły i broniły przed nieprzyjaciółmi⁴⁹. Dla obecnych na uroczystości wiernych była to swoista katecheza misyjna, a dla zgromadzenia wypełnienie misyjnego posłannictwa wpisane w salezjański charyzmat⁵⁰.

W dniu 3 września 1978 r. w sanktuarium maryjnym w Kawnicach koło Konina odbyło się uroczyste pożegnanie ks. Włodzimierza Toboły. Posłaniu misyjnemu przewodniczył bp J. Zaręba, który wręczył kapłanowi pobłogosławiony krzyż. Dla wspólnoty parafialnej i dla całej diecezji było to ważne wydarzenie w ramach animacji misyjnej⁵¹. Ksiądz

⁴⁷ Zob. XBC [B. Cieślak], *Afrykański arcybiskup we Włocławku. Pożegnanie kapłana udającego się na misje do Zambii*, KDWł, 53(1970), nr 8–11, s. 256–257.

⁴⁸ Zob. *Wyjazd na misje*, KDWł, 58(1975), nr 12, s. 280.

⁴⁹ Zob. *Pożegnanie salezjańskich misjonarzy*, KDWł, 58(1975), nr 12, s. 281.

⁵⁰ Zob. B. Kant, *Salezjanie a misje*, w: *Misyjny wymiar Kościoła katolickiego w Polsce 1945–1986*, red. E. Śliwka, Pieniężno 1992, s. 319–324.

⁵¹ Zob. *Pożegnanie kapłana udającego się na misje*, KDWł, 61(1978), nr 9–10, s. 230.

Toboła pochodzi z Kurowa koło Bochni, gdzie urodził się 19 maja 1940 r. Świecenia kapłańskie otrzymał 21 sierpnia 1967 r. W latach 1979–1984 pracował w Zambii⁵².

Dnia 29 lipca 1984 r. w parafii Kowal miało miejsce posłanie misyjne ks. Stanisława Stawickiego, pallotyna pochodzącego z tej parafii. Z tej okazji bp J. Zaręba przesłał specjalne słowo do misjonarza i uczestników uroczystości⁵³.

7. Wkład biskupa Czesława Lewandowskiego w duszpasterstwo misyjne w diecezji wrocławskiej

Od końca lat siedemdziesiątych XX w. na czele Komisji dla Spraw Misji pojawia się postać księdza, a następnie biskupa, Czesława Lewandowskiego, który był mocno zaangażowany na polu animacji duszpasterstwa misyjnego w diecezji wrocławskiej⁵⁴.

Biskup C. Lewandowski, doskonale rozumiał, iż Kościół jest misyjny a każdy wierny, choć w różnym stopniu, jest odpowiedzialny za dzieło ewangelizacji. Piastując funkcję przewodniczącego Komisji Misyjnej, bardzo

⁵² Zob. *Polscy misjonarze w świecie*, t. 1, Górna Grupa 2015, s. 303.

⁵³ Zob. *Pożegnanie kapłana udającego się na misje do Afryki*, KDWi, 67(1984), nr 9–10, s. 216.

⁵⁴ Czesław Lewandowski urodził się 15 sierpnia 1922 r. w Kole, w wielodzietnej rodzinie. Przed wybuchem II wojny światowej ukończył szkołę podstawową i cztery klasy ówczesnego gimnazjum. Po zakończeniu okupacji, w lipcu 1945 r., uzyskał świadectwo dojrzałości i w październiku rozpoczął studia we wrocławskim seminarium duchownym. Świecenia kapłańskie otrzymał 18 czerwca 1950 r. Przez dwa lata pełnił obowiązki wikariusza i prefekta w Lubrańcu. Następnie, do 1955 r. pracował w Sieradzu. W 1958 r. ukończył studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim uwieńczone magisterium z teologii moralnej. W latach 1958–1961 pełnił funkcję ojca duchownego w Niższym Seminarium Duchownym we Wrocławku oraz nauczyciela religii w szkołach wrocławskich. W 1961 r. został mianowany kapelanem szpitala w Kaliszu. W 1965 r. rozpoczął posługę ojca duchownego w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławku. Pełnił tę funkcję do czerwca 1973 r. 16 lutego 1973 r. został mianowany biskupem pomocniczym wrocławskim. Sakrę biskupią otrzymał 1 kwietnia 1973 r. w katedrze wrocławskiej. 6 grudnia 1997 r. przeszedł na emeryturę. W ramach prac KEP należał do Komisji Episkopatu Polski do spraw Powołań Duchownych i Podkomisji do Spraw Seminariorów Duchownych oraz Komisji do Spraw Duchowieństwa. W diecezji wrocławskiej pełnił funkcję wikariusza generalnego oraz przewodniczącego kilku komisji diecezjalnych (Rady Kapłańskiej, Rady Duszpasterskiej i Kolegium Konsultorów). Był również odpowiedzialny w diecezji za formację duchową kapłanów i osób konsekrowanych oraz świeckich pracowników kościelnych. Był również odpowiedzialny za Komisję ds. sanktuariów oraz Diecezjalną Komisję Synodalną II Polskiego Synodu Plenarnego. Zmarł 16 sierpnia 2009 r. w szpitalu we Wrocławku. Zob. B. Sawic, *W postawie zaufania Bogu*, „Ład Boży”. Edycja wrocławska „Przewodnika Katolickiego” (ŁB/PK), 2007, nr 34(26 VIII 2007), s. IV; W. Kujawski, *Życiorys biskupa Czesława Lewandowskiego*, w: *Wszystkim dziękuję. Dla upamiętnienia życia i posługi biskupa Czesława Lewandowskiego (1922–2009)*, Wrocław 2010, s. 7–15.

przyczynił do rozwoju dzieła misyjnego diecezji wrocławskiej. Wytrwale dodawał otuchy, nadziei i sił do wytrwania księżom pracującym na terenach misyjnych. Cieszył się każdym powołaniem misyjnym. Troską i pomocą otaczał fideionistów oraz misjonarzy z różnych zgromadzeń misyjnych. Koniecznym jest wskazanie jego zasług dla rozwoju ruchu animacji misyjnej wśród księży, kleryków i młodzieży na terenie diecezji wrocławskiej⁵⁵.

Był on autorem znacznej części sprawozdań z działalności w diecezji wrocławskiej na rzecz misji przesyłanych do krajowej centrali misyjnej. Przez lata był niezmiernym propagatorem animacji misyjnej w diecezji wrocławskiej. Systematycznie poruszał i referował problematykę misyjną i potrzebę animacji misyjnej w duszpasterstwie diecezjalnym. Na bieżąco zapoznawał księży dziekanów, a przez nich ogół duchowieństwa z aktualnymi pracami diecezjalnej komisji misyjnej. Obligował duszpasterzy do organizowania obchodów Niedzieli Misyjnej i Tygodnia Misyjnego, zwracał uwagę na przypadające rocznice ważne dla animacji misyjnej. Informował o aktualnych wydarzeniach dotyczących formacji misyjnej i misjologii. Referował aktualne problemy związane z misjami *ad gentes*. Odznaczał się dbałością o ciągłą obecność tematyki misyjnej w duszpasterstwie parafialnym. Dzięki niemu zagadnienia misyjne gościły na prawie wszystkich spotkaniach gremium dziekańskiego, zajmując nieraz znaczną część czasu⁵⁶.

⁵⁵ Zob. W. Tobiła, *Biskup Czesław Lewandowski a sprawy misyjne Kościoła*, „Ład Boży”. Edycja wrocławska „Niedzieli” (ŁB/N), 2004, nr 29(18 VII 2004), s. III.

⁵⁶ Zob. AKDWł, teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, B. Cieślak, Protokół z konferencji Księży Dziekanów odbytej 11 II 1971 r., s. 5; B. Cieślak, *Protokół z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 54(1971), nr 6–8, s. 159; AKDWł, teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, B. Cieślak, Protokół z konferencji Księży Dziekanów odbytej 9 września 1971 r., s. 4; tamże, [B. Cieślak], Protokół z konferencji Księży Dziekanów odbytej 18 listopada 1971 r., s. 3; tamże, W. Hanc, Spotkanie Księży Dziekanów i Vicedziekanów diecezji. Protokół, s. 4; [W. Hanc], *Z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 55(1972), nr 1–4, s. 84; B. Cieślak, *Z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 55(1972), nr 9–12, s. 267; AKDWł, teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, W. Hanc, Protokół z zebrania Księży Dziekanów 11 II 1972, s. 4; tamże, B. Cieślak, *Z konferencji Księży Dziekanów*, s. 3; B. Cieślak, *Z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 56(1973), nr 1–5, s. 88; tenże, *Z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 56(1973), nr 6–8, s. 172 (170–172); *Z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 58(1975), nr 1–3, s. 41; B. Cieślak, *Z jesiennej konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 61(1978), nr 1–2, s. 37; tenże, *Konferencja Księży Dziekanów odbyta 13 lutego*, KDWł, 62(1979), nr 3–4, s. 71; tenże, *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej 17 września*, KDWł, 63(1980), nr 9–10, s. 218; E. Stachura, *Z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 65(1982), nr 9–10, s. 219; AKDWł, teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, E. Stachura, *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej w dniu 22 września br.*; tamże, [E. Stachura], *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej 7 lutego 1984 r.*, s. 2; E. Stachura, *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej 7 lutego 1984 r.*, KDWł, 67(1984), nr 1–2, s. 23; tenże, *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej 5 września*

Jako wikariusz generalny bp C. Lewandowski wystosowywał również rozporządzenia diecezjalne regulujące organizację Tygodnia Misyjnego, przypominające o regularnych nabożeństwach misyjnych w parafiach oraz sprawach związanych z materialną pomocą dziełu misyjnemu i informujące o wydarzeniach o charakterze misyjnym w Kościele. Adresatami tych zarządzeń byli przede wszystkim duchowni, którzy mieli następnie animować duszpasterstwo misyjne w swoich placówkach i dawać osobisty przykład zrozumienia i zaangażowania w dzieło misyjne Kościoła⁵⁷.

We wrześniu 1979 r. zredagował także wytyczne dla pracy misyjnej z dziećmi i młodzieżą. W ramach obchodu Tygodnia Misyjnego zalecał więc przeprowadzenie okolicznościowych katechez w oparciu o przesłane do parafii materiały. Zachęcał do mobilizowania najmłodszych do udziału w nabożeństwach różańcowych, które powinny nabrać charakteru misyjnego. Proponował również przygotowanie okolicznościowych gazetek ściennych o tematyce misyjnej. Wskazywał na wartość spowiedzi i Komunii św. ofiarowanych w intencji misji i misjonarzy. Zwracał uwagę na propagowanie wśród dzieci i młodzieży lektury listów od misjonarzy i zaangażowania w przygotowanie nabożeństw i dekoracji misyjnych⁵⁸.

Biskup Lewandowski starał się docierać z tematyką misyjną nie tylko do duchowieństwa ale także do wiernych świeckich. Korzystał w tym choćby z czasopisma diecezjalnego, jakim był „Ład Boży”. W 1982 r., wkrótce po wznowieniu jego wydawania, opublikował artykuł zatytułowany *Nasza odpowiedzialność za misje*. Przybliżył w nim czytelnikom soborową naukę

1984 r., KDWi, 67(1984), nr 9–10, s. 209; W. Frątczak, *Z konferencji Księża Dziekanów odbytej 21 lutego 1985 r.*, KDWi, 68(1985), nr 1–2, s. 40; AKDWi, teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, W. Frątczak, *Z konferencji Księża Dziekanów odbytej 21 II 1985 r.*; W. Frątczak, *Z konferencji Księża Dziekanów odbytej w Kaliszu dnia 11 września 1985*, KDWi, 68(1985), nr 9–10, s. 240; E. Stachura, *Z konferencji Księża Dziekanów odbytej w dniu 4 lutego*, KDWi, 69(1986), nr 1–2, s. 37; AKDWi, teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, W. Frątczak, *Z konferencji Księża Dziekanów odbytej w Kaliszu dnia 11 września 1985*, s. 1; *Konferencja Księża Dziekanów diecezji wrocławskiej*, KDWi, 71(1988), nr 10–12, s. 270; AKDWi, teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, *Pro memoria z konferencji Księża Dziekanów; Konferencja Ks. Dziekanów diecezji wrocławskiej*, KDWi, 73(1990), nr 3–4, s. 93.

⁵⁷ Zob. C. Lewandowski, *Szósty okólnik Kurii Diecezjalnej*, KDWi, 58(1975), nr 12, s. 278–279; tenże, *Zarządzenie*, KDWi, 59(1976), nr 1–2, s. 22; tenże, *Okólnik Kurii Diecezjalnej nr V/1976*, KDWi, 69(1976), nr 11–12, s. 283–284; tenże, *Okólnik Kurii Diecezjalnej nr I/1977*, KDWi, 60(1977), nr 1–2, s. 35; tenże, *Wskazania dla duszpasterzy na Niedzielę Misyjną 20 X 1991*, KDWi, 74(1991), nr 9–10, s. 309.

⁵⁸ Zob. APDM, teczka: Sprawozdania pastoralne dyrektorów diecezjalnych PDM 1972–1974, C. Lewandowski, *Wskazania duszpastersko-katechetyczne w sprawie pomocy dzieci i młodzieży na rzecz misji*.

i rozumienie dzieła misyjnego. Wskazał na obchody Niedzieli Misyjnej jako odpowiedni moment większego zainteresowania wszystkich dziełem ewangelizacji. Przekonywał, że zaangażowanie w dzieło misyjne Kościoła wpisane jest w powołanie kapłańskie i zakonne. Ale także wierni świeccy, nawet chorzy i cierpiący, powinni i mogą włączać się w realizację misyjnego mandatu uczniów Chrystusa. Podkreślał, że istnieją różnorakie formy i sposoby wspierania dzieła głoszenia Ewangelii w krajach misyjnych, a troska o to dzieło jest wymogiem i znakiem żywej wiary⁵⁹.

Jako organizator duszpasterstwa misyjnego w diecezji doskonale orientował się, jaki jest wkład jego Kościoła lokalnego w realizację dzieła misyjnego. Prezentację misyjnego zaangażowania diecezji wrocławskiej zawarł w innym artykule z 1984 r. Wskazywał więc na krzewienie ducha misyjnego we wspólnotach parafialnych diecezji, które realizuje się poprzez katechizację, przygotowanie obchodów Tygodnia Misyjnego i nabożeństwa misyjne. Podkreślał, że przejawem nawrócenia misyjnego jest również obecna w parafiach i innych wspólnotach oraz życiu poszczególnych wiernych, modlitwa w intencji misji i misjonarzy. Modlitwa, według bp. Lewandowskiego, stanowi wewnętrzną siłę misji. Troska o misje obejmuje jednak obok dziedziny duchowej także i materialną. Wierni diecezji wrocławskiej mają swój udział także w pozyskiwaniu środków finansowych i wspieraniu nimi dzieła misyjnego. Ostatnim przejawem misyjnego zaangażowania Kościoła wrocławskiego byli misjonarze posłani na misje *ad gentes*. Tu także diecezja wrocławska ma swoje zasługi i konkretny wkład⁶⁰.

Tekst poświęcony misyjnemu zaangażowaniu diecezji wrocławskiej autorstwa bp. C. Lewandowskiego znajdziemy również w publikacji zbiorowej poświęconej misyjnemu wymiarowi Kościoła w Polsce. W kilkunastu artykułach zawarta jest próba charakterystyki i przybliżenia misyjnego zaangażowania wiernych diecezji wrocławskiej. Tekst wskazuje na przedwojenne tradycje duszpasterstwa misyjnego, obecność PDM na terenie diecezji, wspomina wyjazdy pierwszych misjonarzy po II wojnie światowej, animację misyjną we wrocławskim seminarium duchownym. Jest to jednak raczej krótka forma publicystyczna, a nie pogłębiona i usystematyzowana prezentacja tego problemu⁶¹.

⁵⁹ Zob. C. Lewandowski, *Nasza odpowiedzialność za misje*, ŁB, 1982, nr 11(17 X), s. 2; 5.

⁶⁰ Zob. tenże, *Wkład Kościoła wrocławskiego na rzecz misji*, ŁB, 1984, nr 12(10 VI), s. 10.

⁶¹ Zob. tenże, *Wkład diecezji wrocławskiej w dzieło misyjne Kościoła*, w: *Misyjny wymiar Kościoła katolickiego w Polsce (1945–1986)*, s. 96–99; por. F. Jabłoński, *Recepcja idei misyjnej w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Kraków 2003, s. 265.

Na mocy decyzji bp. Henryka Muszyńskiego z 9 sierpnia 1988 r. bp C. Lewandowski wszedł w skład diecezjalnej komisji misyjnej jako jej przewodniczący. Znaleźli się w niej ponadto: ks. Stanisław Portasiński (Dyrektor Diecezjalny PDM), ks. Leonard Fic, s. Gracjana Tysarczyk, s. Natanaela Jakubowska i Halina Łygo. Skład komisji został powołany wówczas na okres pięciu lat⁶².

Biskup C. Lewandowski jawi się więc jako postać bardzo zasłużona dla animacji misyjnej diecezji wrocławskiej po Soborze Watykańskim II. Jego wieloletnia posługa i zaangażowanie obejmowały trud organizacji dzieła pomocy misjom na poziomie diecezjalnym, dotyczył również dzieła formacji duchownych i wiernych świeckich w dziedzinie misyjnej oraz informacji przybliżającej misyjny wymiar działalności Kościoła powszechnego i diecezjalnego. Jest przykładem i reprezentantem misyjnej wrażliwości biskupów posługujących w Kościele wrocławskim.

8. Biskup Bronisław Dembowski w służbie realizacji misyjnego zadania Kościoła

Rozumienie i realizację roli biskupa w procesie animacji misyjnej Kościoła diecezjalnego widać w listach poświęconych tematyce misyjnej kierowanych do diecezjan, w odwiedzinach i obecności na terenach misyjnych, spotkaniach z biskupami z tych terenów oraz trosce o nowe powołania misyjne i kontakt z misjonarzami.

Pierwszym przejawem troski bp. Bronisława Dembowskiego o dzieło misyjne w diecezji wrocławskiej było powoływanie Diecezjalnej Komisji Misyjnej i współpraca z nią w celu organizowania, budzenia i pogłębiania ducha misyjnego w diecezji. W dniu 15 grudnia 1994 r. biskup wrocławski powołał na okres pięciu lat komisję w składzie: bp C. Lewandowski jako przewodniczący, ks. Stanisław Wenderlich jako zastępca przewodniczącego i dyrektor PDM, a ponadto ks. Juliusz Grzeszczak, ks. Włodzimierz Tobała, s. Edwina Kijek, s. Anna Stachura, Halina Łygo i Genowefa Mularska. Od 1 marca 1998 r. do końca kadencji na czele komisji stał ks. Stanisław Jankowski SDB, ojciec duchowny WSD⁶³. W lutym 2001 r. w skład komisji weszli: bp Stanisław Gębicki (pre-

⁶² Zob. H. Muszyński, *Dekret ustanawiający Diecezjalną Komisję Misyjną*, KDWł, 71(1988), nr 10–12, s. 239–240.

⁶³ Zob. AKDWł,teczka: Diecezjalna Komisja Misyjna, 1993–..., B. Dembowski, Dekret z 15 grudnia 1994 r., L. Dz. 4682/1994; tamże, B. Dembowski, Pismo z 2 marca 1998 r., L. dz. 485/98.

wodniczący), ks. W. Toboła (wiceprzewodniczący), ks. S. Jankowski i s. Barbara Gierłowska⁶⁴.

Biskup wrocławski odwiedzał również misjonarzy i ich placówki misyjne. Pierwsza wizyta bp. B. Dembowskiego w Afryce miała miejsce w listopadzie 1992 r. Odwiedził wówczas Wybrzeże Kości Słoniowej, gdzie w Zagne pracował ks. Henryk Kowalski. Biskup Dembowski dokonał wówczas konsekracji nowo wybudowanego kościoła w tej placówce misyjnej.

Przebywając na Wybrzeżu Kości Słoniowej obserwował funkcjonowanie Kościoła afrykańskiego i spotkał się z wielką życzliwością i gościnnością. Centralnym punktem wizyty była konsekracja nowej świątyni zbudowanej przez wrocławskiego misjonarza. Uroczystość miała miejsce 22 listopada 1992 r. W pamięci biskupa wrocławskiego pozostała starannie przygotowana liturgia z wyraźnie podkreślonymi akcentami miejscowej kultury. Poświęcenia świątyni dokonali razem bp B. Dembowski i nuncjusz apostolski abp Janusz Bolonek. Miłym zaskoczeniem dla biskupa z Wrocławka było też spotkanie z miejscową wspólnotą Odnowy w Duchu Świętym. Hierarcha odwiedził również i zapoznał się z pracą polskich misjonarzy pracujących na Wybrzeżu Kości Słoniowej. Wyjazd stanowił doskonałą okazję do poznania pracy polskich misjonarzy w tym kraju i doświadczenia żywego Kościoła w jego misyjnej specyfice. Pasterz Kościoła wrocławskiego zauważył również, że to co niekiedy ofiaruje Kościół polski czy wrocławski dla Kościoła afrykańskiego to zbyt mało, i nie stanowi to owego „wdowiego grosza”, że brakuje niekiedy w tym darze wielkoduszności⁶⁵.

W dniach od 8 do 15 lutego 1994 r. biskup wrocławski przebywał z wizytą w Zambii, gdzie pracowali wówczas dwaj misjonarze pochodzący z terenu diecezji – ks. Marian Kołacki i ks. Andrzej Pyster. Wizytę rozpoczął od spotkania z hierarchami Kościoła zambijskiego w stolicy kraju Lusace. Spotkał się również z abp. Adamem Kozłowieckim, byłym więźniem obozu w Dachau i misjonarzem w Zambii, który pracował na placówce misyjnej w Mpunde. Wrocławski hierarcha odwiedził również placówki, gdzie posługiwali wrocławscy misjonarze. W dniu 11 lutego bp B. Dembowski przewodniczył Mszy św. połączonej z obchodami Światowego Dnia Chorych w Mpulungu. Odwiedził również placówki misyjne w Kawe i Mambwe. W drugiej miejscowości posługiwał wówczas ks. M. Kołacki, który wybudował tam nowy kościół. Podczas wizyty

⁶⁴ Zob. tamże, B. Dembowski, Dekret z 8 lutego 2001 r., L. Dz. 159/2001.

⁶⁵ Zob. A. Poniński, *Wdowi grosz dla Afryki*, ŁB, 1993, nr 2(24 I), s. 3; 6.

w Afryce bp Dembowski odwiedził również prowadzony przez siostry służebniczki starowiejskie sierociniec dla dzieci zarażonych AIDS w Kisisi koło Lusaki. Wizyta w Zambii była okazją do poznania problemów, z którymi zmagali się wierni Kościoła w Afryce. Stwarzała także okazję do bezpośredniego spotkania i poznania wyzwań stojących przed biskupami i duchowieństwem pracującym na tych terenach, a szczególnie przed misjonarzami tam posługującymi. Była to również okazja do spotkania z Kościołem w jego misyjnej odsłonie. Z wizytą w Zambii biskup włocławski wiązał nadzieję powołania do istnienia Diecezjalnego Dzieła Misyjnego, które miało wspierać pracujących tam misjonarzy pochodzących z terenu diecezji⁶⁶.

Kolejne wizyty w Afryce dawały szanse na lepsze poznanie potrzeb Kościołów misyjnych, problemów i trudności, z którymi się one borykały, radości towarzyszących wiernym i misjonarzom. Otwierały także biskupa włocławskiego na wspieranie dzieła misyjnego, choćby przez otwartość na posyłanie kolejnych kapłanów do pracy misyjnej⁶⁷.

W dniu 20 marca 1994 r. biskup włocławski dokonał poświęcenia domu misyjnego księży orionistów w Zduńskiej Woli. Obiekt ten miał służyć formacji misyjnej prowadzonej przez to zgromadzenie, pracujące na terenie diecezji włocławskiej⁶⁸.

W październiku tego roku bp B. Dembowski wystosował do diecezjan podziękowanie za wsparcie finansowe dla Kościoła w Rwandzie. Przeprowadzona zbiórka stanowiła odpowiedź na akcję zorganizowaną przez Caritas Polska. Biskup włocławski wzywał też do modlitwy w intencji wiernych Kościoła w tym kraju, co miało stanowić jedną z form pomocy i zaangażowania w dzieło misyjne⁶⁹.

Kolejna wizyta bp. B. Dembowskiego w Afryce miała miejsce w lutym 1998 r. W dniach 4–22 lutego odwiedził on misjonarzy pracujących na Wybrzeżu Kości Słoniowej i w Zambii. Po spotkaniu z nuncjuszem apostołskim biskup włocławski udał się na placówkę misyjną w Zagne,

⁶⁶ Zob. T. Michalski, *Wizyta duszpasterska biskupa włocławskiego w Zambii*, KDWł, 77(1994), nr 1–2, s. 25–26; tenże, *Wizyta duszpasterska biskupa włocławskiego w Zambii*, ŁB, 1994, nr 6(20 III 1994), s. 7.

⁶⁷ Zob. B. Dembowski, *Z wizytą u misjonarzy*, rozm. I. Tomczakowa, ŁB/N, 1998, nr 7(15 II), s. II.

⁶⁸ Zob. T. Michalski, *Poświęcenie domu Misyjnego Księży Orionistów w Zduńskiej Woli*, KDWł, 77(1994), nr 3–4, s. 73–74.

⁶⁹ Zob. B. Dembowski, *Komunikat w sprawie pomocy dla Ruandy*, KDWł, 77(1994), nr 9–10, s. 244.

gdzie posługiwali misjonarze pochodzący z diecezji wrocławskiej. Hierarcha uczestniczył tam w liturgii, spotkał się z misjonarzami i przedstawicielami parafii, dokonał także poświęcenia kaplic w dwóch wioskach należących do parafii. Dnia 11 lutego opuścił Wybrzeże Kości Słoniowej i udał się do Zambii. W tym kraju złożył wizytę biskupowi Lusaki, ale przede wszystkim odwiedził placówki duszpasterskie prowadzone przez misjonarzy z Polski. W programie wizyty znalazły się również uroczyste liturgie, spotkania z młodzieżą i wizyty w szpitalach dla chorych na AIDS prowadzonych przez misjonarki z Polski. Odwiedziny w krajach afrykańskich ukazały najpierw różnice kulturowe i wynikające z nich przeżywanie wiary i liturgii. Dały także możliwość oceny potrzeb Kościołów misyjnych oraz perspektyw ich rozwoju. Bardzo mocno wybrzmiał też problem opieki zdrowotnej, a zwłaszcza sprawa pomocy dla cierpiących z powodu AIDS. Podczas spotkań pojawiło się także zagadnienie opieki medycznej nad misjonarzami. Wśród problemów dostrzeżonych przez bp. Dembowskiego wymieniane są także wymagające warunki klimatyczne, rozległe terytorialnie parafie, konieczność opanowania przez misjonarzy miejscowych języków⁷⁰.

Podczas pobytu w Afryce biskup wrocławski podejmował posługę głoszenia Słowa Bożego. W swej refleksji dzielił się własnym rozumieniem i przeżywaniem Ewangelii, wskazując na jej uniwersalizm i zastosowanie tak w warunkach polskich, jak i afrykańskich. Zachęcał do wcielania jej w kulturę ludów Wybrzeża Kości Słoniowej i Zambii, mówił o jedności w wierze Kościoła w Afryce i w Polsce, zachęcał do wierności Ewangelii, troski o miejsca kultu, w których przez posługę misjonarzy Jezus może kontynuować swą misję ratowania i leczenia człowieka. Uczestnicząc w liturgicznych spotkaniach z wiernymi Kościoła afrykańskiego, zwracał uwagę na różnorodność, która buduje jeden, powszechny Kościół Chrystusowy zgromadzony wokół uniwersalnego orędzia Ewangelii⁷¹.

⁷⁰ Zob. I. Mrowicki, *Wizyta duszpasterska biskupa wrocławskiego na Wybrzeżu Kości Słoniowej i w Zambii*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 126–128; Z. Bisaga, *Nasi misjonarze w Afryce*, ŁB/N, 1998, nr 5(1 II), s. IV; B. Dembowski, *Pasterska wizyta*, rozm. I. Tomczakowa, ŁB/N, 1998, nr 11(15 III), s. II; IV.

⁷¹ Zob. tenże, *Poświęcenie kaplicy w Troya 3, w parafii Zagne. Wybrzeże Kości Słoniowej, 7 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 105–106; tenże, *Msza święta parafialna w Zagne. Wybrzeże Kości Słoniowej – niedziela, 8 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 106–109; tenże, *Poświęcenie kaplicy filialnej w Troya 1 w parafii Zagne. Wybrzeże Kości Słoniowej, 9 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 109–110; tenże, *Msza święta w Mpanshya w Zambii. Szósta niedziela zwykła, 15 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 110–112; tenże, *Msza*

Wizyta biskupa włocławskiego była też wielkim przeżyciem dla parafian z Zagne oraz ważnym sygnałem i wsparciem dla pracujących tam włocławskich misjonarzy⁷².

Ponownie pracującego na Wybrzeżu Kości Słoniowej misjonarza z diecezji włocławskiej ks. Marka Głęba i jego parafian bp B. Dembowski odwiedził na przełomie stycznia i lutego 2001 roku⁷³. Plan pobytu w Afryce obejmował tym razem najpierw kilkudniowy pobyt w RPA, gdzie biskup włocławski zapoznał się z pracą polskich misjonarzy oraz z problemami duszpasterstwa polskiego. Po przybyciu na Wybrzeże Kości Słoniowej biskup odwiedzał placówki prowadzone przez misjonarzy z Polski i diecezji włocławskiej, zapoznając się z ich specyfiką i potrzebami, uczestniczył w liturgiach, w których dało się zauważyć typowo afrykańskie elementy. Wygłosił również homilię podczas Mszy św. w Zagne⁷⁴.

W październiku 2002 r. bp B. Dembowski wystosował do diecezjan list pasterski z okazji Niedzieli Misyjnej. Zauważa w nim, że Kościół wierny nakazowi Chrystusa nieustannie głosi Ewangelię i orędzie przebaczenia i miłosierdzia. W Tygodniu Misyjnym wszyscy wierni mają zaś szczególnie wspierać i otaczać modlitwą tych, którzy jako misjonarze niosą je do najodleglejszych zakątków ziemi. Powołując się na orędzie Ojca świętego, biskup włocławski przypomina, że misjonarze są tymi, którzy ukazują miłosierne oblicze Boga, zanoszą Boga bogatego w miłosierdzie. Przepowiadając Ewangelię, misjonarze są zwiastunami zgody i pojednania, wpływają na zmianę mentalności i prowadzą do przebaczenia i postawy miłosierdzia. Niekiedy też, przypomina biskup włocławski, to głoszenie orędzia pokoju, przebaczenia i miłosierdzia przypieczętowane jest nawet śmiercią misjonarza. W dalszej części listu biskup przypomina o służebnej roli, jaką pełnią wobec misji PDM, a szczególnie PDRW. Poleca też uwadze wiernych wywodzące się z niego i wyrastające z misyjnych korzeni dzieło Żywego Różańca. Stanowić może ono zarazem konkretną formę wspierania dzieł misyjnych. Działalność misyjną rozumianą jako dzieło

święta w Chilonga w Zambii, 17 lutego 1998 roku, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 112–113; tenże, *Msza święta w bazylice Matki Bożej Pokoju w Yamoussoukro, Wybrzeże Kości Słoniowej, 22 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 113–115.

⁷² Zob. M. Kołacki, K. Grabski, *Echa wizyty Biskupa Włocławskiego w Afryce*, ŁB/N, 1998, nr 18(3 V), s. II.

⁷³ Zob. *Wyjazd biskupa włocławskiego do Afryki*, KDWi, 85(2002), nr 1, s. 55.

⁷⁴ Zob. B. Dembowski, *Zapiski afrykańskie*, KDWi, 85(2002), nr 2, s. 95–105.

miłosierdzia przywołuje biskup włocławski także w kontekście niedawnej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski i podkreśla potrzebę wyobraźni miłosierdzia, która przejawia się w misyjnej świadomości wiernych i ich misyjnym zaangażowaniu. Misjonarze poprzez swą obecność i podejmowaną działalność są zawsze apostołami miłosierdzia. Papieskie przesłanie z krakowskich Łagiewnik powinno być również wezwaniem do misyjnego rachunku sumienia wiernych w Polsce i do wielkodusznego zaangażowania w dzieła misyjne Kościoła. Według bp. B. Dembowskiego świadomość misyjności Kościoła i włączenie się w dzieło ewangelizacji jest naturalnie związane i wyrasta z prawdy o Bożym miłosierdziu, którego doświadczamy i które mamy świadczyć⁷⁵.

W dniu 10 listopada 1996 r. bp B. Dembowski przewodniczył uroczystemu posłaniu misyjnemu i wręczeniu krzyża misyjnego ks. Krzysztofowi Grabskiemu. W homilii biskup włocławski zachęcał misjonarza, by był wojownikiem Chrystusa wspierającym i biorącym w obronę ubogich i odrzuconych, posługującym się przede wszystkim językiem miłości, który potrafią rozumieć wszyscy. Wydarzenie, w którym licznie uczestniczyli wierni i duchowieństwo było swoistą katechezą misyjną. Ksiądz K. Grabski posługiwał w Zambii, w latach 1996–1999 pełnił funkcję wikariusza parafii św. Józefa w Mpanshya⁷⁶.

Od 14 stycznia do 7 lutego 2004 r. bp B. Dembowski, już jako biskup senior, przebywał, na zaproszenie pracujących tam sióstr franciszkanek służebnic Krzyża, w Indiach. Podczas wizyty odwiedził m.in. szkołę dla niewidomych dzieci w Bangalore oraz dom formacyjny sióstr w Kotagiri⁷⁷.

Biskup Dembowski koordynował również przekazanie ornatów dla kościoła katedralnego w Astanie, w Kazachstanie w 2005 r.⁷⁸ Natomiast w dniach 15–21 października 2009 r. stał na czele delegacji diecezji włocławskiej, która przebywała tam na zaproszenie abp. Tomasza Pety i dokonała uroczystego przekazania Kościołowi w Kazachstanie kopii

⁷⁵ Zob. tenże, *Słowo pasterskie na Niedzielę Misyjną*, KDWi, 85(2002), nr 11, s. 640–642.

⁷⁶ Zob. *Polscy misjonarze*, t. 1, s. 109; I. Mrowicki, *Nowy misjonarz dla kościoła Lusaca w Zambii*, KDWi, 79(1996), nr 11, s. 475; *Nowy misjonarz z diecezji włocławskiej*, ŁB, 1996, nr 25(8 XII), s. 7.

⁷⁷ Zob. *Bp Bronisław Dembowski w Indiach*, KDWi, 87(2004), nr 2, s. 97; B. Dembowski, *Z Dziennika podróży do Indii* (1), ŁB/N, 2004, nr 12(21 III), s. II, IV; (2): nr 13(28 III), s. II, IV; (3): nr 14(4 IV), s. II, IV; (4): nr 15(11 IV), s. III, IV; (5): nr 16(18 IV), s. II, IV; (6): nr 17(25 IV), s. II, IV; (7): nr 18(2 V), s. III, IV; (8): nr 19(9 V), s. III, IV; (9): nr 20(16 V), s. III.

⁷⁸ Zob. T. Peta, *Podziękowanie z Kazachstanu dla Biskupa Włocławskiego za ornaty*, KDWi, 88(2005), nr 9, s. 517.

Piety ze Skulska. Był to główny cel wizyty, ale była ona również okazją do doświadczenia życia Kościoła w tym specyficznym miejscu i zrozumienia misyjnego wymiaru Kościoła. Przekazanie figury miało miejsce 18 października w katedrze w Astanie⁷⁹.

9. Posługa biskupa Wiesława Meringa na rzecz Kościoła misyjnego

W latach 2003–2021 Kościołowi wrocławskiemu przewodził bp Wiesław Mering. W kwietniu 2009 r. skierował on do diecezjan list w związku ze zbliżającymi się Niedzielą Dobrego Pasterza i Tygodniem Modlitw w Intencji Powołań. W apelu prosił o żarliwą modlitwę w intencji powołań kapłańskich i zakonnych ale również misyjnych. Ta modlitwa miała być pełną nadziei odpowiedzią na widoczny spadek liczby powołań kapłańskich i zakonnych, a zarazem przejawem wiary, w to że nie zabraknie tych, którzy odpowiedzą na głos powołania i podejmą je także w wymiarze powołania misyjnego⁸⁰.

W dniu 6 września 2009 r. w sanktuarium w Skulsku biskup ordynariusz przewodniczył obrzędowi przekazania diecezji Astana w Kazachstanie kopii Cudownej Figury Matki Bożej Bolesnej. W uroczystości brał udział m.in. abp Tomasz Peta, ordynariusz Astany, który podkreślał rolę Kościoła w życiu mieszkańców jego kraju, wspominał prześladowania, jakich doświadczyli katolicy w tej byłej republice sowieckiej oraz polski i wielonarodowy rys katolicyzmu w Kazachstanie. Wskazywał także na kult maryjny stanowiący siłę katolików w tym kraju. Z kolei biskup wrocławski wyrażał nadzieję, że obecność kopii Piety ze Skulska przyczyni się do odrodzenia i umocnienia katolicyzmu w Kazachstanie, że zapoczątkuje wiosnę wiary i nadziei w tym kraju. Podkreślał także, że Kościół wrocławski czuje się szczęśliwy i wyróżniony, iż może podzielić się duchowym dobrem z innymi, że przerzucone zostały duchowe mosty między tymi odległymi geograficznie wspólnotami. Słowa te były wyrazem rozumienia misyjnej wymiany darów między Kościołami lokalnymi⁸¹.

⁷⁹ Zob. A. Niemira, *Nie przeszkadzać Panu Bogu* (1), ŁB/PK, 2009, nr 45(8 XI), s. III–IV; (2): nr 46(15 XI), s. III–IV; (3): nr 47(22 XI), s. II–III; (4): nr 48(29 XI), s. III; (5): nr 49(6 XII), s. II–III; (6): nr 50, 13.12.2009, s. II–III; (7): nr 51(20 XII), s. IV–V; (8): nr 52, 24–27.12.2009, s. V; (9): 2010, nr 1(3 I), s. V–VI; B. Sawic, *Zobaczyć Kazachstan, modlić się za Kazachstan*, ŁB/PK, 2010, nr 48(28 XI), s. IV.

⁸⁰ Zob. W. Mering, *Odezwa w sprawie modlitwy o powołania kapłańskie, zakonne i misyjne*, KDWł, 92(2009), nr 5, s. 506–507.

⁸¹ Zob. B. Sawic, *Ze Skulska do Astany*, ŁB/PK, 2009, nr 35(30 VIII), s. VII; M. Kowalski, *Duchowy most, znak miłości*, ŁB/PK, 2009, nr 38(20 IX), s. I–II.

W dniach od 12 do 19 października 2011 r. bp W. Mering przebywał z wizytą duszpasterską w Kazachstanie. Podsumowując tę wizytę, zwrócił uwagę, że spotkał tam prawdziwie żywy i rozwijający się Kościół. Spotkał Kościół, którego oblicze tworzą gorliwi biskupi, kapłani i siostry zakonne z całego niemal świata. Zauważył również, że osobliwie dla niego brzmiał język rosyjski jako język modlitwy. Podkreślał, iż w tym dalekim kraju spotkał ludzi, którzy misyjność Kościoła rozumieją i przeżywają bardzo konkretnie i dosłownie. Podkreślał również przekonujące i autentyczne świadectwo misjonarzy z różnych krajów. Jak zauważył abp T. Peta wizyta i spotkanie ukazało misyjność Kościoła powszechnego, która realizuje się przez współpracę i pomoc świadczoną między Kościołami lokalnymi. Hierarchowie podkreślali, że most między diecezją wrocławską a Kościołem w Kazachstanie został zbudowany i daje to nadzieję na przyszłość. Wyrazem relacji między diecezjami było także wcześniejsze przekazanie przez bp. W. Meringa kopii Piety ze Skulska dla diecezji w Astanie. W czasie pobytu w Kazachstanie biskup wrocławski odwiedził m.in. Astanę, Karagandę i Oziornoje – uznawane za narodowe sanktuarium maryjne tego kraju⁸².

W czasie tej wizyty bp W. Mering kilkakrotnie przewodniczył celebracjom i głosił Słowo Boże. Dzielił się wówczas swoim doświadczeniem wiary, wyrażał radość ze spotkania z tak różnym od polskiego, ale dynamicznym, wielonarodowym i żywym Kościołem w Kazachstanie. Podkreślał, że mimo oczywistych różnic, wiernych z Kujaw i Kazachstanu łączy ta sama Ewangelia i wiara, a niekiedy także te same, polskie korzenie. Zachęcał wiernych diecezji w Astanie do odwagi i wierności Chrystusowi, do troski i współpracy z pracującymi tam księżmi ale i do modlitwy w intencji powołań. Mówiąc o modlitewnym i duchowym moście między diecezjami, wskazał również na obecność w Kazachstanie Piety, której oryginał znajduje się w diecezji wrocławskiej. Jest to, jego zdaniem, szczególny znak obecności i opieki Maryi nad wiernymi tych diecezji⁸³. Wizyta i nauczanie bp. W. Meringa w tym kraju były przejawem zrozumienia przez niego misyjności Kościoła. Bliski i podtrzymywany

⁸² Zob. *Bp Wiesław Mering zakończył duszpasterską podróż do Kazachstanu*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1237–1239.

⁸³ Zob. W. Mering, *Malinowka – słowo na zakończenie Mszy św. w miejscu przebywania kopii Piety ze Skulska (13 X)*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1179–1181; tenże, *Oziornoje – homilia w narodowym sanktuarium Maryi Królowej Pokoju (14 X)*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1181–1184; tenże, *Astana – homilia w archikatedrze Najświętszej Maryi Panny Nieustającej Pomocy (16 X)*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1184–1187; tenże, *Karaganda – homilia w katedrze św. Józefa (17 X)*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1187–1189.

kontakt z Kościołem w Kazachstanie jest jednym z przejawów troski i zaangażowania w dzieło misyjne⁸⁴.

W dniu 16 września 2012 r. w kościele parafialnym w Świerczynie miało miejsce uroczyste posłanie misyjne ks. Józefa Przybysza, któremu przewodniczył biskup wrocławski. Ksiądz J. Przybysz w 2011 r. rozpoczął przygotowania do wyjazdu misyjnego w CFM w Warszawie, a 25 października 2012 r. wyjechał do Argentyny. Pracuje w diecezji Añatuya⁸⁵. Dnia 18 lipca 2019 r. bp W. Mering spotkał się z misjonarzem podczas jego pobytu w ojczyźnie w ramach urlopu. Hierarcha zapoznał się wówczas ze specyfiką pracy misyjnej, wyzwaniem i potrzebami, jakie ona napotyka⁸⁶.

Dnia 26 września 2019 r. bp Mering spotkał się z bp. Edwardem Zielskim, który posługiwał w Brazylii. Biskupi poznali się podczas studiów seminaryjnych. W 1980 r. ks. E. Zielski wyjechał na misje do Brazylii, w 2000 r. otrzymał sakrę biskupią i rozpoczął posługę w diecezji Campo Maior, a od 2016 r. pracował w diecezji San Raimundo Nonato⁸⁷.

W dniach 19–25 lipca 2014 r. w sześciu parafiach diecezji wrocławskiej (Najświętszego Zbawiciela we Wrocławku, św. Stanisława BM we Wrocławku, św. Jadwigi Śląskiej w Nieszawie, św. Marii Magdaleny w Sompolnie, Opieki Matki Bożej w Osiecinach, św. Jakuba w Piotrkowie Kujawskim i Przemienienia Pańskiego w Babiaku) gościła grupa ewangelizacyjna Claret Gospel z Wybrzeża Kości Słoniowej. Grupa powstała w ramach pracy misyjnej klaretynów z inicjatywy o. Romana Woźnicy. Podczas spotkań w parafiach diecezji wrocławskiej członkowie grupy w charakterystyczny dla afrykańskiej żywołości sposób ukazywali swe przeżywanie radości Ewangelii. Podkreślali też w swej prezentacji wartość rodziny opartej na nauczaniu Kościoła. Zbierali także środki finansowe na realizację projektów realizowanych w ramach pracy misyjnej w ich kraju. Obecność ewangelizatorów z Afryki spotkała się z dużym zainteresowaniem i ofiarnością wiernych uczestniczących w spotkaniach. Jednym z punktów wizyty zespołu w Polsce było także spotkanie z biskupem wrocławskim⁸⁸.

⁸⁴ Zob. A. Niemira, *Podziękowania z Kazachstanu*, „Ład Boży”. Edycja wrocławska „Idziemy” (ŁB/I), 2018, nr 36(9 IX), s. II.

⁸⁵ Zob. *Polscy misjonarze*, t. 2, s. 189; Ks. Józef Przybysz *wyjechał na misje do Argentyny*, KDWi, 95(2012), nr 11, s. 1120–1121.

⁸⁶ Zob. xat [A. Tomalak], *Misjonarz z Argentyny*, ŁB/I, 2019, nr 30(28 VII), s. V.

⁸⁷ Zob. xms [M. Szurgot], *Spotkanie po latach*, ŁB/I, 2019, nr 40(6 X), s. IV.

⁸⁸ Zob. A. Tomalak, *Młodzi chrześcijanie z Afryki ewangelizowali diecezję wrocławską*, KDWi, 97(2014), nr 9, s. 959–961; tenże, *Ewangelia radości*, ŁB/PK, 2014, nr 32(10 VIII), s. IV.

Dnia 29 czerwca 2015 r. gościł u ordynariusza wrocławskiego o. Monfort Okaa, nigeryjski kapłan, założyciel Wspólnot Sióstr i Braci Dwóch Serc Miłości. Głównym celem wspólnot jest propagowanie kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa i Niepokalanego Serca Maryi. Rozmowa bp. Meringa z o. Monfortem dotyczyła przede wszystkim sytuacji Kościoła w Europie i Afryce. Poruszono także kwestie ewentualnej obecności obydwu wspólnot w działalności duszpasterskiej Kościoła wrocławskiego⁸⁹.

W dniu 23 października 2015 r. bp W. Mering spotkał się z pochodzącymi z diecezji wrocławskiej misjonarzami: ks. Tomaszem Bartczakiem i Katarzyną Maćkowską. Zapoznał się z podejmowaną przez nich działalnością misyjną, z problemami i wyzwaniem ich misyjnej postęgi. Wyraził swe zainteresowanie, uznanie i wsparcie dla ich pracy misyjnej⁹⁰.

W lutym 2016 r. hierarcha spotkał się z grupą biskupów i kapłanów z Azji Centralnej, którzy w Licheniu odprawiali swoje rekolekcje. W wielkopostnych rekolekcjach wzięli udział biskupi z Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu. Na spotkanie złożyła się wspólna modlitwa, konferencje i wymiana doświadczeń duszpasterskich. Rekolekcjom przewodniczył kard. Robert Sarah⁹¹.

19 października 2017 r. w auli seminaryjnej odbyło się sympozjum duszpastersko-misyjne, którego głównym celem było pogłębienie relacji duszpasterstwa parafialnego z dziełami misyjnymi oraz utworzenie w diecezji nowych struktur misyjnych na poziomie parafii. W konferencji brali udział księża biskupi, proboszczowie, siostry zakonne oraz animatorzy misyjni z terenu diecezji. Był to ważny punkt w dziele animacji misyjnej w diecezji⁹².

W dniu 2 października 2019 r. bp Mering zainaugurował w diecezji wrocławskiej, przeżywany w całym Kościele Nadzwyczajny Miesiąc Misyjny. Przewodniczył w tym dniu uroczystej Mszy św. i nabożeństwu różańcowemu w parafii św. Bartłomieja Apostoła w Czernikowie. W okolicznościowym kazaniu przypomniał zebranym o tym, jak pilną i ważną sprawą jest dla wszystkich wierzących pamięć i wspieranie dzieła misyjnego Kościoła. Szczególną formę modlitewnego wspierania misji i misjonarzy

⁸⁹ Zob. J. Bartczak, *Dwa Serca, jedna Miłość*, ŁB/PK, 2015, nr 27(12 VII), s. 2.

⁹⁰ Zob. Ks. bp. Wiesław Mering spotkał się z misjonarzami z diecezji wrocławskiej, KDWi, 98(2015), nr 11, s. 1222–1224.

⁹¹ Zob. R. Adamczyk, *O źniwo wiary*, ŁB/PK, 2016, nr 10(6 III), s. 1–2.

⁹² Zob. *We Wrocławku rozmawiano na temat misji*, KDWi, 100(2017), nr 11, s. 1201–1202; xjg [J. Głowacki], *Pokochać misje*, ŁB/I, 2017, nr 42(15 X), s. V; J. Głowacki, *We Wrocławku o misjach*, ŁB/I, 2017, nr 45(5 XI), s. VI.

stanowi modlitwa różańcowa, która wpisuje się w przeżywanie miesiąca poświęconego dziełu misyjnemu⁹³.

Jednym z ważniejszych wydarzeń tego miesiąca w diecezji był Kongres Różańcowy Diecezji Włocławskiej. Spotkanie odbyło się 5 października w Sanktuarium Urodzin i Chrztu św. Faustyny Kowalskiej w Świnicach Warckich i zgromadziło około 1600 uczestników. Uroczystościom przewodniczył bp W. Mering. Konferencję oraz homilię podczas Mszy św. wygłosił ks. Henryk Kowalski. Podkreślał w nich aktualność mandatu misyjnego i odpowiedzialność za jego realizację wszystkich wiernych. Wskazywał również Różaniec i dzieło Żywego Różańca jako powiązane z PDM i jako formę wspierania wysiłków misyjnych wszystkich wiernych⁹⁴.

Na początku 2020 r. bp W. Mering przebywając w Iranie, spotkał się z siostrami szarytkami, które w Isfahanie prowadzą szkołę i opiekują się grobami Polaków, którzy zmarli tam podczas II wojny światowej⁹⁵.

W pasterskiej posłudze bp. Meringa widoczne jest zainteresowanie, zrozumienie i zaangażowanie na rzecz misyjnej działalności Kościoła w wymiarze powszechnym i lokalnym. To zaangażowanie wyrażało się w trosce o powołania misyjne, spotkaniach z misjonarzami i duchownymi Kościołów misyjnych, animacji misyjnej duchownych i świeckich diecezji włocławskiej.

* * *

Dokonana prezentacja działań, jakie podejmowali pasterze Kościoła włocławskiego, pokazuje, że dzieło misyjne było mocno obecne w ich pasterskim posługiwaniu. Kolejni biskupi diecezjalni i pomocniczy tego Kościoła lokalnego właściwie rozumieli i realizowali misyjny mandat, jaki Kościół otrzymał od swego Założyciela. W zależności od kontekstu historycznego hierarchie Kościoła włocławskiego podejmowali w ciągu ostatnich przeszło stu lat konkretne działania i wysiłki w celu animacji misyjnej swojej diecezji. Okres przedwojenny to głównie popularyzacja i organizacja, prężnie rozwijających się wówczas w Kościele w Polsce, Papieskich Dzieł Misyjnych. Ówczesni biskupi włocławscy dokładali starań, by organizacje te mocno zakorzeniły się w duszpasterstwie diecezjalnym. Ważną dziedziną w tym czasie było także pozyskiwanie środków finanso-

⁹³ Zob. D. Donderowicz, *Czernikowo: modlitwa w intencji misji pod przewodnictwem Pasterza Diecezji*, KDWi, 102(2019), nr 11, s. 1138–1139; dd [D. Donderowicz], *Czernikowo za misje*, ŁB/I, 2019, nr 41(13 X), s. IV.

⁹⁴ Zob. J. Głowacki, *Żywy Kościół*, ŁB/I, 2019, nr 41(13 X), s. VI.

⁹⁵ Zob. W. Mering, *Szarytki z Isfahanu*, ŁB/I, 2020, nr 6(9 II), s. II.

wych, które miały wspierać wysiłki misyjne. W realiach przedwojennego Kościoła były to ważne i potrzebne działania.

Okres powojenny posiadał swą odmienną specyfikę i uwarunkowania. Inaczej też mogło wyglądać i wyglądało duszpasterstwo misyjne i misyjne zaangażowanie diecezji w czasach komunizmu i po jego upadku. Do 1989 r. możliwości te były bardzo ograniczone. Tym niemniej Kościół wrocławski podejmował dzieło animacji misyjnej duchowieństwa i wiernych oraz realizował, w ramach dostępnych wówczas możliwości, zadanie materialnego wspierania działalności misyjnej. Ten obszar duszpasterstwa był zawsze przedmiotem troski kolejnych pasterzy diecezji. Znacznie większe możliwości Kościoła w Polsce, a więc i na Kujawach, zaistniały po 1989 r. Zachodzące przemiany poszerzyły również spectrum misyjnego zaangażowania diecezji wrocławskiej. Wykorzystywali te warunki również kolejni pasterze tej diecezji, dając przykład osobistego zainteresowania i zaangażowania w realizację dzieła misyjnego. Przejawem i owocem tego zaangażowania jest także dość długa lista wrocławskich misjonarzy świeckich i duchownych, których obecność i działalność jest godna zainteresowania i całościowej prezentacji.

Dzięki swoim biskupom, ich współpracownikom, misjonarzom i wszystkim wiernym angażującym się w ciągłe odczytywanie i realizację misyjnego zadania Kościoła, diecezja wrocławska świętująca piękny jubileusz może dopisać do swych dziejów, szczególnie tych najnowszych, także budujący rozdział ukazujący zaangażowanie w dzieło misji *ad gentes*.

THE INVOLVEMENT OF THE BISHOPS OF WLOCLAWEK IN THE IMPLEMENTATION OF THE MISSIONARY MANDATE OF THE CHURCH IN THE YEARS 1918–2021

Key words: mission animation, bishops of Wrocław, diocese of Wrocław, mission *ad gentes*, Papal Mission Societies.

Abstract: The article presents the presence of missionary animation in the diocese of Wrocław over the last hundred years. This shows from the perspective of the missionary involvement of the diocesan and auxiliary bishops of the Wrocław diocese during this period. At the same time, it represents a part of the history of this local Church, which is the fulfilment of the missionary mandate. The author shows that the hierarchs of the Wrocław Church were interested and involved in the missionary animation of clergy and faithful entrusted to their pastoral care. In the pre-war period they actively worked for the creation and strengthening of the structures of the Pontifical Mission Societies and the realization of

their goals. Even after the Second World War, despite objective difficulties, they attached importance to the mission animation of their diocese. This was manifested in the formation of appropriate bodies, the propagation of the missionary idea, the personal example of missionary teaching, and the promotion of missionary vocations and contacts with mission territories. This example of pastoral commitment to the realization of the missionary idea animated this sector of pastoral ministry and had an impact on the missionary awareness and activity of the clergy and the lay faithful.

BIBLIOGRAFIA

Archiwum Diecezjalne we Włocławku

Teczka: Kościół. Misje, Niedziela Misyjna (18 X 1964).

Teczka: Kościół. Misje, A. Pawłowski, Słowo Biskupa Ordynariusza do kapłanów (6 VIII 1968).

Teczka: Kościół. Misje, A. Pawłowski, Zarządzenie z 6 VIII 1968 r.

Akta Kurii Diecezjalnej Włocławskiej

Teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, B. Cieślak, Protokół z konferencji Księża Dziekanów odbytej 11 II 1971 r.

Teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, B. Cieślak, Protokół z konferencji Księża Dziekanów odbytej 9 września 1971 r.

Teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, [B. Cieślak], Protokół z konferencji Księża Dziekanów odbytej 18 listopada 1971 r.

Teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, W. Hanc, Protokół z zebrania Księża Dziekanów, 11 II 1972.

Teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, B. Cieślak, Z konferencji Księża Dziekanów [bez daty].

Teczka: Konferencje dziekańskie 1961–1971, W. Hanc, Spotkanie Księża Dziekanów i Vicediekanów diecezji. Protokół [bez daty].

Teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, E. Stachura, Z konferencji Księża Dziekanów odbytej w dniu 22 września br. [1982].

Teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, [E. Stachura], Z konferencji Księża Dziekanów odbytej 7 lutego 1984 r.

Teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, W. Frątczak, Z konferencji Księża Dziekanów odbytej 21 II 1985 r.

Teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, W. Frątczak, Z konferencji Księża Dziekanów odbytej w Kaliszu dnia 11 września 1985.

Teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, W. Frątczak, Konferencja Księża Dziekanów (20 XI 1988).

Teczka: Dziekańskie ogólne 1982–1991, *Pro memoria* z konferencji Księża Dziekanów.

Teczka: Diecezjalna Komisja Misyjna, 1993–..., B. Dembowski, Dekret z 15 grudnia 1994 r., L. Dz. 4682/1994.

Teczka: Diecezjalna Komisja Misyjna, 1993–..., B. Dembowski, Pismo z 2 marca 1998 r., L. Dz. 485/98.

Teczka: Diecezjalna Komisja Misyjna, 1993–..., B. Dembowski, Dekret z 8 lutego 2001 r., L. Dz. 159/2001.

Archiwum Papieskich Dzieł Misyjnych w Warszawie

Teczka: Diecezjalne Ośrodki PUMD. Sprawozdania dyrektorów, rok 1970–1971, C. Lewandowski, Tymczasowe wytyczne działalności na rzecz misji, 6 II 1971.

Teczka: Diecezjalne Ośrodki PUMD. Sprawozdania dyrektorów, rok 1970–1971, C. Lewandowski, Wytyczne dla działalności na rzecz misji diecezji wrocławskiej 9 IX 1971.

Teczka: Diecezjalne Ośrodki PUMD. Sprawozdania dyrektorów, rok 1970–1971, C. Lewandowski, Sprawozdanie z działalności na rzecz misji w roku 1971.

Teczka: Sprawozdania pastoralne dyrektorów diecezjalnych PDM 1972–1974, C. Lewandowski, Wskazania duszpastersko-katechetyczne w sprawie pomocy dzieci i młodzieży na rzecz misji.

Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 433–471.

Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, 1990.

Cieślak B., *Konferencja Księży Dziekanów odbyta 13 lutego*, KDWi, 62(1979), nr 3–4, s. 71.

Cieślak B., *Protokół z konferencji Księży Dziekanów*, KDWi, 54(1971), nr 6–8, s. 159.

Cieślak B., *Z jesiennej konferencji Księży Dziekanów*, KDWi, 61(1978), nr 1–2, s. 37.

Cieślak B., *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej 17 września*, KDWi, 63(1980), nr 9–10, s. 218.

Cieślak B., *Z konferencji księży dziekanów*, KDWi, 52(1969), nr 12, s. 271; 55(1972), nr 9–12, s. 267; 56(1973), nr 1–5, s. 88; 56(1973), nr 6–8, s. 170–172.

Dembowski B., *Komunikat w sprawie pomocy dla Ruandy*, KDWi, 77(1994), nr 9–10, s. 244.

Dembowski B., *Msza święta parafialna w Zagne. Wybrzeże Kości Słoniowej – niedziela, 8 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 106–109.

Dembowski B., *Msza święta w bazylice Matki Bożej Pokoju w Yamoussoukro, Wybrzeże Kości Słoniowej, 22 lutego 1998 roku*, KDWi, nr 81(1998), nr 3, s. 113–115.

Dembowski B., *Msza święta w Chilonga w Zambii, 17 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 112–113.

Dembowski B., *Msza święta w Mpanshya w Zambii. Szósta niedziela zwykła, 15 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 110–112.

Dembowski B., *Poświęcenie kaplicy filialnej w Troya I w parafii Zagne. Wybrzeże Kości Słoniowej, 9 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 109–110.

- Dembowski B., *Poświęcenie kaplicy w Troya 3, w parafii Zagne. Wybrzeże Kości Słoniowej, 7 lutego 1998 roku*, KDWi, 81(1998), nr 3, s. 105–106.
- Dembowski B., *Słowo pasterskie na Niedzielę Misyjną*, KDWi, 85(2002), nr 11, s. 640–642.
- Frątczak W., *Z konferencji Księża Dziekanów odbytej 21 lutego 1985 r.*, KDWi, 68(1985), nr 1–2, s. 40.
- Frątczak W., *Z konferencji Księża Dziekanów odbytej w Kaliszu dnia 11 września 1985*, KDWi, 68(1985), nr 9–10, s. 240.
- [Hanc W.], *Z konferencji Księża Dziekanów*, KDWi, 55(1972), nr 1–4, s. 84.
- Konferencja Ks. Dziekanów diecezji wrocławskiej*, KDWi, 73(1990), nr 3–4, s. 93.
- Konferencja Ks. Ks. Dziekanów*, KDWi, 19(1925), nr 2, s. 62.
- Konferencja Księża Dziekanów diecezji wrocławskiej*, KDWi, 71(1988), nr 10–12, s. 270.
- Krynicki W., *W sprawie Związku Misyjnego Kleru*, KDWi, 21(1927), nr 3, s. 69.
- Księża referenci*, KDWi, 31(1937), nr 12, s. 346.
- Kuliński S., Goc E., Sowiński J., *Protokół Zjazdu Księża Dziekanów i Delegatów diecezji wrocławskiej odbytego w dniach 13 i 14 kwietnia 1926 roku*, KDWi, 20(1926), nr 5, s. 159–164.
- Lewandowski C., *Okólnik Kurii Diecezjalnej nr I/1977*, KDWi, 60(1977), nr 1–2, s. 35.
- Lewandowski C., *Okólnik Kurii Diecezjalnej nr V/1976*, KDWi, 69(1976), nr 11–12, s. 283–284.
- Lewandowski C., *Szósty okólnik Kurii Diecezjalnej*, KDWi, 58(1975), nr 12, s. 278–279.
- Lewandowski C., *Wskazania dla duszpasterzy na Niedzielę Misyjną 20 X 1991*, KDWi, 74(1991), nr 9–10, s. 309.
- Lewandowski C., *Wytyczne dla działalności na rzecz misji diecezji wrocławskiej*, KDWi, 55(1972), nr 1–4, s. 86–89.
- Lewandowski C., *Zarządzenie*, KDWi, 59(1976), nr 1–2, s. 22.
- Małecki K., *Z konferencji księży dziekanów*, KDWi, 58(1964), nr 11–12, s. 269–270.
- Mering W., *Astana – homilia w archikatedrze Najświętszej Maryi Panny Nieustającej Pomocy (16 X)*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1184–1187.
- Mering W., *Karaganda – homilia w katedrze św. Józefa (17 X)*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1187–1189.
- Mering W., *Malinowka – słowo na zakończenie Mszy św. w miejscu przebywania kopii Piety ze Skulska (13 X)*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1179–1181.
- Mering W., *Odezwa w sprawie modlitwy o powołania kapłańskie, zakonne i misyjne*, KDWi, 92(2009), nr 5, s. 506–507.
- Mering W., *Oziornoje – homilia w narodowym sanktuarium Maryi Królowej Pokoju (14 X)*, KDWi, 94(2011), nr 11, s. 1181–1184.
- Muszyński H., *Dekret ustanawiający Diecezjalną Komisję Misyjną*, KDWi, 71(1988), nr 10–12, s. 239–240.
- O zadaniu księży referentów misyjnych*, KDWi, 33(1939), nr 6, s. 184.

- Obrazy diecezjalnej Komisji dla Spraw Misyjnych diecezji włocławskiej*, KDWi, 60(1977), nr 9–10, s. 218.
- Owczarek W., *Dzieła misyjne*, KDWi, 22(1928), nr 10, s. 162.
- Owczarek W., *Dzień modlitwy na intencję Dzieła Rozkrzewiania Wiary*, KDWi, 22(1928), nr 8–9, s. 140–141.
- Owczarek W., *O Związku Misyjnym Kleru*, KDWi, 18(1924), nr 11, s. 524–525.
- Owczarek W., *Sprawy misyjne*, KDWi, 23(1929), nr 12, s. 224–225.
- Owczarek W., *W sprawie Związku Misyjnego Kleru*, KDWi, 21(1927), nr 3, s. 67–69.
- Owczarek W., *Zalecenie Związku Misyjnego*, KDWi, 18(1924), nr 8–9, s. 375.
- Personalialia*, KDWi, 62(1979), nr 5–6, s. 123; KDWi, 68(1985), nr 3–4, s. 83.
- Protokół zjazdu X.X. Dziekanów i Delegatów diecezji kujawsko-kaliskiej odbyty w dniach 23–24 kwietnia 1924 roku*, KDWi, 18(1924), nr 5, s. 216–242.
- Przypomnienie w sprawie najbliższych prac Księża Referentów*, KDWi, 30(1931), nr 6–7, s. 203.
- Radoński K. M., *Dzieła Misyjne w szkołach i stowarzyszeniach religijnych*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 232.
- Radoński K.M., *Dzień misyjny*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 232; 27(1933), nr 10, s. 282; 29(1935), nr 10, s. 242–243.
- Radoński K.M., *Krajowy Kongres Związku Misyjnego Duchowieństwa*, KDWi, 31(1937), nr 12, s. 338–339.
- Radoński K.M., *Niedziela Misyjna*, KDWi, 28(1934), nr 10, s. 229; 30(1936), nr 10, s. 234–235; 32(1938), nr 9, s. 252.
- Radoński K.M., *O zakładaniu organizacji misyjnych*, KDWi, 25(1931), nr 7–8, s. 238–239.
- Radoński K.M., *Ogólnokrajowy Zjazd Związku Misyjnego Duchowieństwa*, KDWi, 26(1932), nr 5, s. 158.
- Radoński K.M., *Ogólnopolski Kongres Misyjny w Poznaniu 10-lecie oficjalnego istnienia PDRW*, KDWi, 32(1938), nr 8, s. 214–215.
- Radoński K.M., *Papieskie Dzieła Misyjne*, KDWi, 26(1932), nr 2, s. 42.
- Radoński K.M., *Polecenie wydawnictw misyjnych*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 233–234.
- Radoński K.M., *Sprawozdania z działalności dzieł misyjnych*, KDWi, 31(1937), nr 11, s. 310.
- Radoński K.M., *Tacka misyjna na uroczystość Trzech Króli*, KDWi, 30(1936), nr 12, s. 302.
- Radoński K.M., *Tacki na misje*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 232.
- Radoński K.M., *Tydzień Miłosierdzia i Dzień Misyjny*, KDWi, 31(1937), nr 10, s. 277.
- Radoński K.M., *Zjazd członków Związku Misyjnego Kleru (Unio Cleri)*, KDWi, 26(1932), nr 7–8, s. 233.
- Radoński K.M., *Związek Misyjny Kleru*, KDWi, 43(1949), nr 2, s. 39.
- Stachura E., *Z konferencji Księża Dziekanów odbytej 5 września 1984 r.*, KDWi, 67(1984), nr 9–10, s. 209.

- Stachura E., *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej 7 lutego 1984 r.*, KDWł, 67(1984), nr 1–2, s. 23.
- Stachura E., *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej w dniu 4 lutego*, KDWł, 69(1986), nr 1–2, s. 37.
- Stachura E., *Z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 65(1982), nr 9–10, s. 219.
- Z konferencji Księży Dziekanów*, KDWł, 58(1975), nr 1–3, s. 41.
- Zdzitowiecki S., *Organizacja Towarzystwa Misyjnego w diecezji*, KDWł, 18(1924), nr 1, s. 15–16.
- Zdzitowiecki S., *Popieranie Towarzystwa Misyjnego*, KDWł, 16(1922), nr 7–9, s. 271–272.
- Zdzitowiecki S., *Tematy na Konferencję Ks. Dziekanów i delegatów*, KDWł, 18(1924), nr 1, s. 49–50; nr 3, s. 105–106.
- Zdzitowiecki S., *Zakładanie kół parafialnych Towarzystwa Misyjnego*, KDWł, 16(1922), nr 10, s. 370.
- Zjazd Ks. Ks. Dziekanów i Delegatów Diecezji Włocławskiej odbyty dnia 15 i 16 kwietnia 1925 we Włocławku*, KDWł, 19(1925), nr 5, s. 191–208.
- Zjazd Księży Dyrektorów Związku Misyjnego Duchowieństwa w Polsce w Płocku w dniach 26 i 27 czerwca r. b.*, „Miesięcznik Pasterski Płocki”, 23(1928), nr 7, s. 193–196.
- Adamczyk R., *O źniwo wiary*, ŁB/PK, 2016, nr 10(6 III), s. 1–2.
- Bartczak J., *Dwa Serca, jedna Miłość*, ŁB/PK, 2015, nr 27(12 VII), s. 2.
- Bisaga Z., *Nasi misjonarze w Afryce*, ŁB/N, 1998, nr 5(1 II), s. IV.
- Biskup misyjny z Afryki we Włocławku*, KDWł, 60(1977), nr 11–12, s. 288.
- Biskup z Indonezji we Włocławku*, KDWł, 55(1972), nr 1–4, s. 94.
- Bp Bronisław Dembowski w Indiach*, KDWł, 87(2004), nr 2, s. 97.
- Bp Wiesław Mering zakończył duszpasterską podróż do Kazachstanu*, KDWł, 94(2011), nr 11, s. 1237–1239.
- dd [D. Donderowicz], *Czernikowo za misje*, ŁB/I, 2019, nr 41(13 X), s. IV.
- Dembowski B., *Pasterska wizyta*, rozm. I. Tomczakowa, ŁB/N, 1998, nr 11(15 III), s. II; IV.
- Dembowski B., *Z Dziennika podróży do Indii* (1), ŁB/N, 2004, nr 12(21 III), s. II, IV; (2): nr 13(28 III), s. II, IV; (3): nr 14(4 IV), s. II, IV; (4): nr 15(11 IV), s. III, IV; (5): nr 16(18 IV), s. II, IV; (6): nr 17(25 IV), s. II, IV; (7): nr 18(2 V), s. III, IV; (8): nr 19(9 V), s. III, IV; (9): nr 20(16 V), s. III.
- Dembowski B., *Z wizytą u misjonarzy*, rozm. I. Tomczakowa, ŁB/N, 1998, nr 7(15 II 1998), s. II.
- Dembowski B., *Zapiski afrykańskie*, KDWł, 85(2002), nr 2, s. 95–105.
- Dębiński J., *Duchowieństwo rzymskokatolickie diecezji włocławskiej w latach 1918–1939*, Toruń 2010.
- Dębiński J., *Radoński Karol Mieczysław*, w: WłSb, t. 2, Włocławek 2005, s. 150–152.
- Dębiński J., *Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki (1854–1927) biskup włocławski*, AtK, 140(2003), z. 564, s. 309–319.

- Donderowicz D., *Czernikowo: modlitwa w intencji misji pod przewodnictwem Pasterza Diecezji*, KDWł, 102(2019), nr 11, s. 1138–1139.
- Frączak W., *Zdzitowiecki Stanisław Kazimierz*, WłSB, t. 1, Włocławek 2004, s. 186–188.
- Głowacki J., *We Włocławku o misjach*, ŁB/I, 2017, nr 45(5 XI), s. VI.
- Głowacki J., *Żywy Kościół*, ŁB/I, 2019, nr 41(13 X), s. VI.
- Goiburur Lopetegui J.M., *Duch misyjny. Vademecum*, Warszawa 1991.
- Jabłoński F., *Recepcja idei misyjnej w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Kraków 2003.
- Jędrzejczak L., *Owczarek Wojciech Stanisław*, w: WłSB t. 2, Włocławek 2005, s. 137–140.
- Kant B., *Salezianie a misje*, w: *Misyjny wymiar Kościoła katolickiego w Polsce 1945–1986*, red. E. Śliwka, Pieniężno 1992, s. 319–324.
- Kawczyński B., *Krynicki Władysław Paweł*, w: SPTK, t. 6, s. 227–231.
- Kołącki M., Grabski K., *Echa wizyty Biskupa Włocławskiego w Afryce*, ŁB/N, 1998, nr 18(3 V 1998), s. II.
- Kowalski M., *Duchowy most, znak miłości*, ŁB/PK, 2009, nr 38(20 IX), s. I–II.
- Ks. bp. Wiesław Mering spotkał się z misjonarzami z diecezji włocławskiej, KDWł, 98(2015), nr 11, s. 1222–1224.
- Ks. Józef Przybysz wyjechał na misje do Argentyny, KDWł, 95(2012), nr 11, s. 1120–1121.
- Kujawski W., *Krynicki Władysław Paweł*, w: WłSB t. 6, Włocławek 2011, s. 67–69.
- Kujawski W., *Życiorys biskupa Czesława Lewandowskiego*, w: *Wszystkim dziękuję. Dla upamiętnienia życia i posługi biskupa Czesława Lewandowskiego (1922–2009)*, Włocławek 2010, s. 7–15.
- Lewandowski C., *Nasza odpowiedzialność za misje*, ŁB, 1982, nr 11(17 X), s. 2; 5.
- Lewandowski C., *Wkład diecezji włocławskiej w dzieło misyjne Kościoła*, w: *Misyjny wymiar Kościoła katolickiego w Polsce (1945–1986)*, red. E. Śliwka, Pieniężno 1992, s. 96–99.
- Lewandowski C., *Wkład Kościoła włocławskiego na rzecz misji*, ŁB, 1984, nr 12(10 VI), s. 10.
- Mering W., *Szarytki z Isfahanu*, ŁB/I, 2020, nr 6(9 II), s. II.
- Michalski T., *Poświęcenie domu Misyjnego Księży Orionistów w Zduńskiej Woli*, KDWł, 77(1994), nr 3–4, s. 73–74.
- Michalski T., *Wizyta duszpasterska biskupa włocławskiego w Zambii*, KDWł, 77(1994), nr 1–2, s. 25–26.
- Michalski T., *Wizyta duszpasterska biskupa włocławskiego w Zambii*, ŁB, 1994, nr 6(20 III 1994), s. 7.
- Mrowicki I., *Nowy misjonarz dla kościoła Lusaca w Zambii*, KDWł, 79(1996), s. 11, s. 475.
- Mrowicki I., *Wizyta duszpasterska biskupa włocławskiego na Wybrzeżu Kości Słoniowej i w Zambii*, KDWł, 81(1998), nr 3, s. 126–128.
- Niemira A., *Nie przeszkadzać Panu Bogu* (1), ŁB/PK, 2009, nr 45(8 XI), s. III–IV; (2): nr 46(15 XI), s. III–IV; (3): nr 47(22 XI), s. II–III; (4): nr 48(29 XI), s. III;

- (5): nr 49(6 XII), s. II–III; (6): nr 50, 13.12.2009, s. II–III; (7): nr 51(20 XII), s. IV–V; (8): nr 52, 24–27.12.2009, s. V; (9): 2010, nr 1(3 I), s. V–VI.
- Niemira A., *Podziękowania z Kazachstanu*, ŁB/I, 2018, nr 36(9 IX), s. II.
- Nowy misjonarz z diecezji wrocławskiej*, ŁB, 1996, nr 25(8 XII), s. 7.
- Peta T., *Podziękowanie z Kazachstanu dla Biskupa Wrocławskiego za ornaty*, KDWł, 88(2005), nr 9, s. 517.
- Polscy misjonarze w świecie*, t. 1–3, Górna Grupa 2015.
- Poniński A., *Wdowi grosz dla Afryki*, ŁB 1993, nr 2(24 I), s. 3; 6.
- Pożegnanie kapłana udającego się na misje do Afryki*, KDWł, 67(1984), nr 9–10, s. 216.
- Pożegnanie kapłana udającego się na misje*, KDWł, 61(1978), nr 9–10, s. 230.
- Pożegnanie salezjańskich misjonarzy*, KDWł, 58(1975), nr 12, s. 281.
- Sawic B., *W postawie zaufania Bogu*, ŁB/PK, 2007, nr 34(26 VIII 2007), s. IV.
- Sawic B., *Ze Skulska do Astany*, ŁB/PK, 2009, nr 35(30 VIII), s. VII.
- Sawic B., *Zobaczyć Kazachstan, modlić się za Kazachstan*, ŁB/PK, 2010, nr 48(28 XI), s. IV.
- Seumois X., *Kościół partykularne*, w: *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 172–185.
- Tacka misyjna na uroczystość Trzech Króli*, KDWł, 29(1935), nr 12, s. 305.
- Tacka misyjna w święto Trzech Króli*, KDWł, 31(1937), nr 12, s. 338; 32(1938), nr 12, s. 350.
- Toboła W., *Biskup Czesław Lewandowski a sprawy misyjne Kościoła*, ŁB/N, 2004, nr 29(18 VII), s. III.
- Tomalak A., *Ewangelia radości*, ŁB/PK, 2014, nr 32(10 VIII), s. IV.
- Tomalak A., *Młodzi chrześcijanie z Afryki ewangelizowali diecezję wrocławską*, KDWł, 97(2014), nr 9, s. 959–961.
- We Wrocławku rozmawiano na temat misji*, KDWł, 100(2017), nr 11, s. 1201–1202.
- Wosiński J., *Odpowiedzialność misyjna całego Kościoła*, AtK, 72(1969), z. 360, s. 44–54.
- Wyjazd biskupa wrocławskiego do Afryki*, KDWł, 85(2002), nr 1, s. 55.
- Wyjazd na misje*, KDWł, 58(1975), nr 12, s. 280.
- xat [A. Tomalak], *Misjonarz z Argentyny*, ŁB/I, 2019, nr 30(28 VII), s. V.
- XBC [B. Cieślak], *Afrykański arcybiskup we Wrocławku. Pożegnanie kapłana udającego się na misje do Zambii*, KDWł, 53(1970), nr 8–11, s. 256–257.
- xjg [J. Głowacki], *Pokońcać misje*, ŁB/I, 2017, nr 42(15), s. V.
- xms [M. Szurgot], *Spotkanie po latach*, ŁB/I, 2019, nr 40(6 X), s. IV.
- Z diec[ezji] wrocławskiej*, ŁB, 1985, nr 25(8 XII 1985), s. 7.